

me Ariztia et Mlle Adrienne propriétaires de la mais
Sare mayazaren 25, 1831.

Ditudan guciez eguiten dut iloba Carolinne ondoko di
dan ontasun linya muble guciez solamente emanen d
ene aispa Virginiri ontasunaren erdiaren goçamena, Vi
gini biçi deino eta hura hil ondoan gucia carolinaençal.
ene ascen disposioneac dire hauc.
Rosalie Dornaletche ne varietur
E. Barbet, J. ff. de P. (sident)

ELKARRIZKETA

Txema Pitarke:
«Naturako sistema
biologiko oinarritzkoenak
nanoeskan daude»

ERREPORTAJEA

‘Testamentu egiten
duen batek bere
herederoei bezala...’

IVAP

HERRI ARDURALARITZAREN
EUSKAL ERAKUNDEA

Erakunde autonomiaduna
Organismo Autónomo del

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

EZTABAIDA

Partekatu edo
ez partekatu

EUSKALDUNTZEA

Irakurketa Erraza:
ezinbesteko tresna euskararen
normalizaziorako

NAIARA IBAR

INFORMAZIO ETA KOMUNIKAZIOAREN
TEKNOLOGIAK

Norena da ‘selfie’ hori?

JORGE CAMPANILLAS

Zuzendaritza:

Herri Arduralaritzaren Euskal Erakundea (IVAP)

Koordinatzailea:

Xabier Amatria

Diseinua, fotokonposizioa eta inprimatzea:

Itxaropena S.A.

Ilustrazioak: Concetta Probanza

Zenbaki honetako lankideak:

Begoña Aierdi, Kaxildo Alkorta, Xabier Amatria, Jon Arizkun, Aintzane Arrieta, Urtzi Barrenetxea, Jorge Campanillas, Miel A. Elustondo, Irene Fernández, Naiara Ibar, Ritxi Lizartza, Inaxio Lopez de Arana, Luma, Ana Malagon, Maite Mutuberría, Maite Orue, Nerea Pikabea, Izaskun Zuntzunegi

ADMINISTRAZIOA EUSKARAZ aldizkarian argitaratutako artikulak berriro daitezke bai osorik, bai zatika, baina artikulak nondik atera diren aipatu behar da beti.

ADMINISTRAZIOA EUSKARAZ aldizkariak ez ditu derrigor bere egiten artikulua eta kolaborazioetan agertzen diren iritziak.

ISSN: 1576-5563

Legezko Gordailua: BI-1141-93

Egilea: Herri Arduralaritzaren Euskal Erakundea
Donostia-San Sebastián 1,
01010 VITORIA-GASTEIZ.
Tel. 945 01 76 37
www.ivap.euskadi.net

Aurkibidea

2 *Marrazkia*

MAITE MUTUBERRIA

4 *Pertsonaia*

Iñaki Lopez
NEREA PIKABEA

5 *Dudanet*

6 *Pasadizoak*
Sardina baat, bii sardina...
KAXILDO ALKORTA

7 *Normalizazioa*

Mintzanet, euskara doan praktikatzeko aukera Internetez edo APP bidez
RITXI LIZARTZA

8 *Elkarrizketa*

Txema Pitarke:
«Naturako sistema biologiko oinarritzkoenak nanoeskalan daude»
MIEL A. ELUSTONDO

14 *Erreportajea*

‘Testamentu egiten duen batek bere herederoei bezala...’
JON ARIZKUN

[ARIKETAK]

19 *Leihatila*

Nora zoaz?
ANA MALAGON

20 *Euskalduntzea*

Irakurketa Erraza:
ezinbesteko tresna euskararen normalizaziorako
NAIARA IBAR

22 *Hitzez hitz*

Laburdurak
URTZI BARRENETXEA

24 *Eztabaida*

Partekatu edo ez partekatu
MAITE ORUE

28 *Gramatika*

Modako interferentzia
AINTZANE ARRIETA

30 *Informazio eta komunikazioaren teknologiak*

Norena da ‘selfie’ hori?
JORGE CAMPANILLAS CIAURRIZ

31 *Ba al zenekien*

Euskarazko lehen soinu grabatuak
INAXIO LOPEZ DE ARANA

34 *Denbora-pasak*

LUMA

IÑAKI LOPEZ,

KAZETARIA ETA TELEBISTAKO AURKEZLEA:

«Arrakasta poliki-poliki etorri den zerbait izan da»

NEREA PIKABEA
KAZETARIA

Hizketan abila da oso, berritsua, komunikatzaile aparta.

Duela 41 urte Portugaleten sortua, Bilbo eta Madril artean bizi da. Etxeko pantailan trebatua, gaur egun milioika entzule adi izaten ditu larunbat gauero *La sexta noche* saioan. Distira handiko kazetariak arrastoan sartzeko ahaleginetan dihardu, umiltasunez, ibilbidea non hasi zuen ahaztu gabe.

Nondik datorkizu hizketarako etenik gabeko jario hori?

Isilik egoteko gaitasunik eza. Horixe izan da nire ezaugarria. Oso berritsua izan naiz beti. Oso gustuko dut irakurtzea, era guztietako liburuak irakurri izan ditut gainera: biografiak, eleberririkoak, etab. Telebista ere asko ikusi dut, eta oso zinemazalea naiz. Esate baterako, Groucho Marx eta Gran Wyomingen oso zalea naiz.

Publizitateko sortzaile izateko bidean zindoazen?

Bai, Publizitatean lizentziatua naiz. Betidanik gustuko izan dut publizitatearen sormena. Liluratu egiten nau gauza mordotxo bat 20 segundotan komunikatzeko gai izateak. Baina fakultatean ikasten ari nintzela, Telebilbaon lan egiteko aukera ateratzen nire bidera.

Eskola ona izan al da komunikabide txiki batean aritzea?

Ikaragarri ona! Era horretako komunikabideetan denetik egin behar duzu. Diru eta baliabide gutxiarekin ordu asko bete behar dituzu, eta hor zure gaitasuna lantzen hasten zara. Ordu askotan hitz egitea tokatzen zaizu eta asko ikasten duzu.

Bide luzea egin duten saioak gidatzen ibilia zara Euskal Telebistan...

Bai. *Pásalorekin*, adibidez, ia 1.700 saio egin genituen. Hiru orduko saioa egunero. Txutxu-mutxuen saioak agortuta zeuden, eta gaurkotasuna ardatz izango zuen saio bat egin nahi izan zuen ETBk. Era guztietako gaiez hitz egiten genuen. Eta hortik etorri zen saioaren arrakasta.

Bilbotik Madrilera, milaka entzuletik milioikari hitz egitera pasa zara. Handitasun horrek ez al zaitu izutzen?

Beti duzu beldurra. Hamarretik zazpik kale egingo dute, eta norberak garbi eduki behar du hori. Faktore askoren ondorioa da saio batek arrakasta izatea edo ez izatea. Hasiera batean, Cuatro kateko saio batean hasi nintzen, baina hilabete

Iturria: EITB

eskas iraun zuen. Egia esan, nire bizitzan arrakasta poliki-poliki etorri den zerbait izan da, ez zait ezer kolpetik iritsi.

Nola lortu du *La sexta noche* saioak horrenbeste entzule erakartzea?

Krisiak, murrizketek eta ustelkeria kasuek jendea nekatu egin dute. Orduan, saio honetako gaiak interesatzen zaizkie, aire freskoa aurkitu dute. Euskal Autonomia Erkidegoa dago gure saioa gehien ikusten dutenen artean.

Erraza al da goi mailako kazetari horiek zure esanetara jartzea?

Denak komunikatzaile handiak dira. Nire lana haien iritzia koordinatzea da. Baina zaila da, zeren eta horietako batzuk egunkarietako zuzendariak baitira eta, batzuetan, pazientzia handia behar da.

Aurrera begira, zer proiektu duzu eskualdean?

Egunen batean kameraren atzean jarri beharko dut. Iritsiko da egun hori. Gidoiak idazten jarraitzea edota, zergatik ez, produktore edota zuzendari lanetan aritzea gustatuko litzaidake. ■

DUDANET lineako kontsulta-zerbitzua

Hemen dituzu IVAPeke DUDANET kontsulta-zerbitzuan erantzundako zenbait zalantza:

GALDERA

Ondo egon litezke ondoko hiru formak, esan gura denaren arabera?

18. MINUTUAN SARTU ZEN

18 MINUTUAN EGIN ZUEN (?)

18 MINUTUTAN EGIN ZITUEN
TANTO GUZTIAK

ERANTZUNA

Lehenengo esaldia zuzena da. Bigarrenarekin eta hirugarrenarekin zalantzak izan daitezke.

Zentzu horretan, Euskaltzaindiaren 110. arauan zehazten denez, inesibo singularra erabili behar da, baldin eta sintagmak adierazten duen denbora etengabeko unitate bakar gisa hartzen bada.

Hala, *18 minutuko epe batean egin zuen* ideia adierazteko, *18 minutuan* hobetsiko da, *18 minututan* formaren aurrean. Beraz, bigarren adibidea zuzena da.

Halaber, hirugarren adibidea *18 minutuan egin zituen tanto guztiak* izan behar luke, 18 minutuko epealdi bakarra adierazten duelako.

GALDERA

Nola deklinatzen dira orduak? Eta, irakurtzerakoan, «Hamabostetan gertatu zen»... «Hamazazpietan irtengo da tren»... Zuzenak dira? Erabil daitezke?

ERANTZUNA

Hauxe da Euskaltzaindiaren 35. arauaren 5. puntuak dioena:

«Deklinatzen direnean, orduak plurala erantsi, eta minutuei singular marka, dagozkien lotura bokalekin: *15:00etan*, *15:03an*, *15:04an*, *15:30ean*, e.a.

Irakurtzeko orduan hobe da, hala ere, honela irakurtzea: *hiruretan*, *hirurak eta hiruan*, e.a. Erabilera formalean ontzat ematen dira, dena den, *hamabostak eta bostean*, *hamabostak eta hamabostean*, e.a.».

Beraz, Euskaltzaindiak *hiruretan* edo *bostetan* formak hobetsi arren, testuinguru formaletarako onartzen ditu zuk aipatutakoak.

GALDERA

Gure ustez, benetako ordua baino aurreragokoa markatzen duen ordulari batez ari garelarik, hauxe da esapide zuzena: ERLOJU HONEK AURRERATU EGITEN DU (AURRERATZEN DU), hau da: ergatiboa eta adizki iragangaitza.

Zuzen gabilta?

ERANTZUNA

Ibon Sarasolak *Zehazki* hiztegian jasotako ereduaren alde egingo genuke; alegia:

- Ordulari hori aurrera dabil.
- Ordulari hori aurreratzen da.

Beraz, aipatzen duzun esaldia honela idatziko genuke:

- Erloju hau aurreratu egiten da (aurreratzen da).

Hala ere, aipatzen duzun esaldia okertzat jotzea ere gehiegi iruditzen zaigu, Euskaltzaindiak ez baitu ezer arautu auziaz.

Informazio gehiago:

- SARASOLA, Ibon. *Zehazki*, *Gaztelania-euskara hiztegia*: Irun. Alberdania. 2005 (20. or.).

Antzeko kontsulta gehiago ikusteko, edo zeure zalantzak argitzeko:

<http://www.ivap.euskadi.net/r61-v50001x/eu/v50aWar/comunJSP/v50acambioIdioma.do?v50aCgaIdioma=eu>

Sardina baat, bii sardina...

KAXILDO ALKORTA

LAGUNA

Bat. Badira urteak, hogei baino gehiago, adineko gizon bat ezagutu nuen ni bizi naizen herrian. Gure arteko elkar-
rriketa gaztelaniaz izan zen. Hona eus-
karaz ekarriko dut.

Nik nire izena esan nion, eta hark berea niri: *Julián*.

—Guk anaia dugu Julian —nik.

—Gizon jatorra izango duk nahi eta nahi ez! —berak; nik irribarrea—. Kalean hoala *Julián* deitzen entzuten baduk, han la-
gun jatorra zegok, ez dudarik egin!

—Herri honetan Julian asko da —esan nion irribarrez, ateraldiak grazia egin zidan-eta—. Gure etxean ere Julian fal-
tarik ez dugu izan: anaia dugu; osaba genuen —aitaren anaia—, eta osaba txiki bat ere bai, gure amonaren anaia, gure aitaren-eta osaba. Eta jende jatorra, bai. Bueno, aitaren-eta osabak ez zuen jenio on-ona. Nik zaharra ezagutu nuen; or-
durako, beharbada, pixka bat mikaztua egongo zen, ez dakit. Apaiza zen.

—Apaiza zelako! Ez *Julián* zelako!

Hala jardun genuen Julian-*Julián* gora eta *Julián*-Julian behera. Askoz fundamentu gutxiagoko denbora-pasak badira.

—Guk seme bat diagu —esan zidan—. Jaio zenean nik *Julián* ipini nahi nioan, eta *Julián* ipini genioan.

Ondorengoa berak esan zidan bezala kontatuko dut hemen:

—«Y ahora le llaman esa mariconada de Julian».

Hara hor ba!

*Julián*en seme *Julenen* jota (j, J) dela-eta, beste hau: nola ahoskatzen da? Tolosako

sanjuanetako **j** bezala?, **yuppie** bezala? Sanjuanetako jotaz bi Julen ezagutu nituen nik, bi behintzat bai; *nituen* diot. Gaur eguneko Julenen **Ju** horrek **yuppie** edo **jogaren** lehen silabako **j** hotsa du. Ezagutzen ditudan Julian guztiek, aldiz, **jubilatuen ju** dute. Nahastea..., Joxeba-Yoseba, Joxu-Yosu (j-y; x-s)... Baina zertan nabil?

Bergarako bati entzuna diot ondorengo hau. Laspiur esez zela, Lazpiur zetaz zela ari omen ziren bi lagun. «—Guk dena esez esaten diagu; baina ez duk horrela; Lazpiur zetaz duk.» Horretan, han non agertzen zaien Laspiur edo Lazpiur. Galdera zuzen-zuzen: «—Hi, Laszpiur, nola idazten duzue zuen abizena?» Erantzuna: «—Guk elez».

Bi. Hau ere aspaldikoa. Pazko igande zen, oso eguraldi ederra, aukerakoa mendira joateko. Aizkorri igo genuen. Eguzkiak gogor jotzen zuen, eta bero egiten zuen, bero benetan. Hala ere, zulo batzuk artean elurrez zeuden. Normala, sasoikoa. Eskukada bat hartu nuen beherantz hasi ginenean. Eguerdia zen. Urbiarako erdibidean-edo hiru mutil bi-
detik aterata, bost bat metro beherago, ezker aldean, arbolatxo baten gerizpe eskasean freskura bila, eserita. Arbolatxo hura han egongo da orain ere, asko hazi gabe.

—Zer, mutilak, bero e? —esan nien, eta eskuan neraman elur-puska bota nien.

Batek airean hartu zuen eta:

—Zu zeran bizi zara? — galdetu zidan.

—Bai.

—Eta zerakoa zara.

—Bai —«Nor degu ba hau?», nire artean.

—Zu Gotxonen anaia zara.

—Bai. Nolatan ezagutzen duzu, ba? Eta ni? Nik zu ez zaitut ezagutzen.

Hala, hizketan jardun genuen pixka batean. Ibaizabalgo ezker aldekoak ziren. Euskaraz ikasten ari ziren hirurak eta, saiatuta, moldatzeko moduan egiten zuten. Agur, ondo ibili eta... Haiek han geratu ziren; gu aurrera hasi ginen beherantz. Eta gure semeak —bederatzi urte zituen orduan, eta ezin eutsi, bada, jakin-minari— zera galdetu zidan:

—Aita, Anjel *kastilanoz* Gotxon al da?

Ederra da gero galdera! Eta zer, bada, eus-
kara hutsean egiten zioten guztiek Anjel esaten baitzioten bere osaba Anjeli? ■

Mintzanet, euskara doan praktikatzeko aukera Internetez edo APP bidez

RITXI LIZARTZA

PROIEKTUAREN ZUZENDARIA

Mintzanet proiektuaren helburua euskara praktikatzeko aukera ematea da, edozein arrazoi dela eta, aurrez aurre aritu ezin den edonori: euskara praktikatu nahi duen pertsonak bere ingurunean euskaraz egiten duen jenderik ez duelako, gaixorik dagoelako, mugitzeko arazoak dituelako, lan-ordutegiagatik beste aukerarik ez duelako, atzerrian bizi delako eta ez duelako euskara galdu nahi, norbait zaintzen lan egin eta denbora librea duelako.

Horretarako ez da gauza handirik behar: Interneteko konexioa eta ordenagailua edo telefono mugikorra. Hala, www.mintzanet.net webgunean sartu eta aukeratu egin beharko du **bidelagun** (praktikatu nahi duen edonori laguntzeko prest dagoena) edo **bidelari** (praktikatu nahi duena) izan nahi duen, zer egun eta zer ordutegi duen egokia, zer gai edo zale-tasun dituen, zer maiztasun nahi duen, adina... Datuok jasotakoan, konfirmazio maila jasoko du interesatuak, bere ezaugarrien arabera solaskidea jarriko diogu, eta praktikatzen hasi besterik ez dauka.

Dagoeneko 600 bat lagunek eman dute izena, eta une honetan 300 bat ari dira, bakoitza bere gustuko maiztasunaren arabera, euskara praktikatzen.

Zailena, noski, besteek praktikatzeko aukera izan dezaten beren denbora eskaini nahi duten **bidelagunak** edo **laguntzaileak** topatzea da, eta, aurkezpen honen bidez, jarduera honetan parte hartzeko gonbita egin nahi dizuegu. Izan ere, orain arte askoz jende gehiagok eman du izena praktikatzeko, laguntzen aritzeko baino.

Mintzanet proiektuak ez dauka helburu didaktikorik. Aurrez aurreko Mintzlaguna proiektuan bezalaxe, helburua praktika librea da, eta, beraz, ez dago irakasle-ikasle harremanik, tertulia moduko elkarrizketa bat da haria. Bi lagun artean egin ohi da: laguntzailea eta praktika egin nahi duena.

Gure lanak hiru arlo nagusi ditu: proiektua dinamizatzea, izen ematen duten bidelariak eta bidelagunak koordinatu eta ahalik eta zerbitzurik onena ematea, eta proiektua bideragarri egiteko hitzarmenak eta babesak adostea.

2014ko Euskararen Egunean bi urte beteko ditu **Mintzanet** proiektuak. Mararama taldeak kudeatzen du proiektua eta Eusko Jaurlaritzaren, Gipuzkoako Foru Aldundiaren eta Donostiako Udaren babesa dauka. Akordioak eta hitzarmenak sinatu ditugu era guztietako erakundeekin, proiektuari babesa eman eta nork berean sustatu dezan: Etxepare Institutua, EHU, Eusko Ikaskuntza, Topagunea, AEK, Bagera, KZ Guneak, Kutxa eta abar. ■

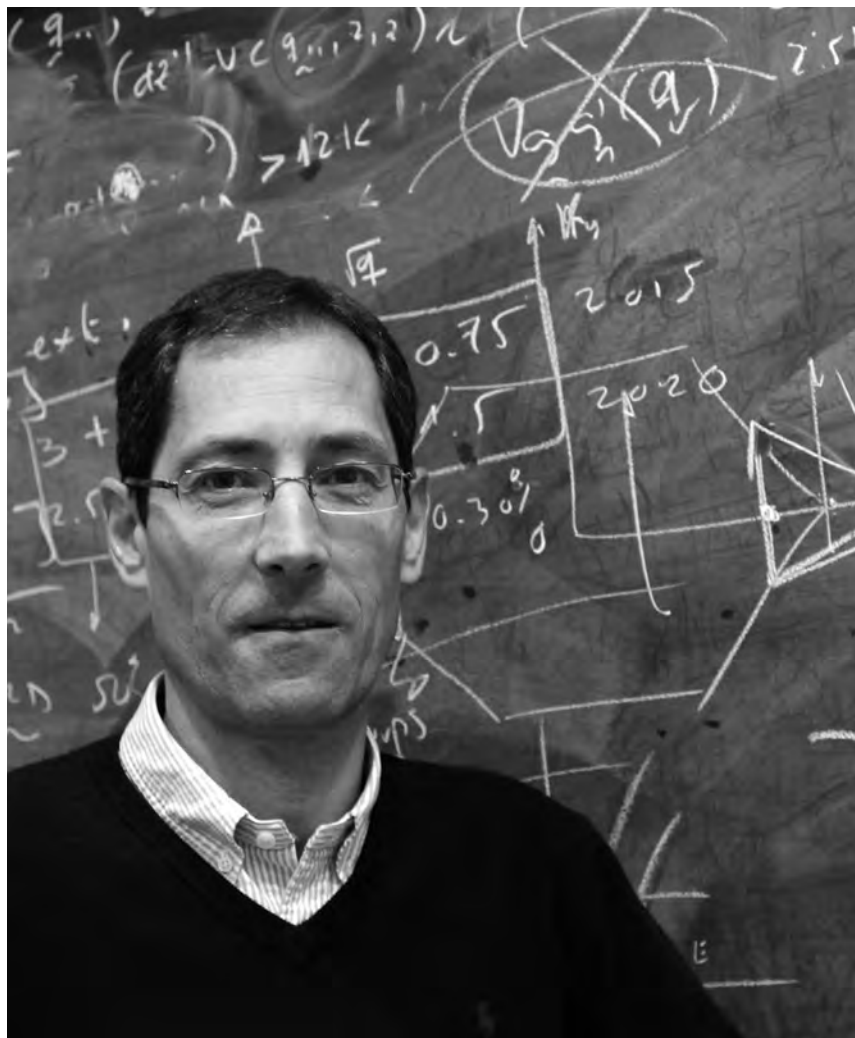
TXEMA PITARKE:

«Naturako sistema biologiko oinarritzkoenak nanoeskalan daude»

MIEL A. ELUSTONDO

IDAZLEA ETA ARGAZKILARIA

Txema Pitarke (Bilbo, 1960) Zientzia Fisikoetan doktore UPV/EHUUn 1990ean, aldi berean euskaraz eta ingelesez aurkeztutako lehen tesiaren egile da. Euskal Herriko Unibertsitateko Materia Kondentsatuaren Fisika katedraduna da 2000az gero. CIC nanoGUNEko zuzendari nagusia da 2006tik, eta Elhuyar Fundazioko lehendakaria iaztik. 2010ean, Graphenea enpresaren bultzatzailea izan zen, grafenoa egin eta saltzeko.

NanoGUNE da zuen ikerketa-lekuaren izena. Horri loturik, berehala datozkigu gogora nanozientzia eta nanoteknologia hitzak ere... Zertaz ari gara, zehazki?

Eskala jakin batean egiten den zientzia da nanozientzia. Eskala hori nanometroaren eskala da. Milimetro batek mila mikra ditu, edo mila bakteria, bakteriak mikraren ordenakoak baitira. Milimetro batek mila mikra, mikra batek mila nanometro. Beraz, milimetro batek milioi bat nanometro ditu. Nanometroaren eskala oso berezia da, atomoen eta molekulen eskala delako: nanometro bat bata bestearen ondoan jarritako hamar atomo da, gutxi gorabehera. Atomoen eta molekulen eskalaz ari gara, hau da, materiaren osagai txikienen eskala, manipulagarri diren osagai txikienena. Horregatik da hain eskala berezia. Nanozientzia, hortaz, eskala horretan egiten den zientzia da. Zientzia horrek teknologia jakin bat dakar, nanoteknologia. Bestalde, atomoa ondo ezagutzen dugu XX. mendearen hasieratik, baina XX. mendeko 80ko hamarkada arte ez ginen gai izan eskala horretan lan egiteko, hau da, atomoak eta molekulak manipulatzeko, maila horretako kontrola izateko.

XX. mendearen hasieratik ezagutzen dugu atomoa, baina 80ko hamarkadan hasi zineten haiek nanoeskalen manipulatzeko...

Hor bada hitzaldi bat oso interesgarria, Richard Feynmanek 1959an egin zuena. Hark esan zuen, agian, noizbait, etorkizunean atomoak ikusteko eta manipulatzeko gai izango ginela. Esan zuen garai hartan handiegiak ginela hain gauza txikiak ikusteko eta manipulatzeko, baina ez zela gauza ezinezkoa. Eta handik hogeit urtera, amets hura egia bilakatu zen. 80ko hamarkadan, tunel mikroskopioaren bitartez ametsa egia bihurtu zen. Lehenengo, atomoak banan-banan ikus-tea lortu zen eta, gero, haiek hartu eta leku batetik bestera eramatea.

MURRIZKETAK

«Hainbat urtetan egindako inbertsioak babes iraunkorra ez badauka, oso denbora laburrean galdu daiteke orain arte egindakoa. Arrisku hori bada. Euskal Herrian, dena den, murrizketak ez dira izan hainbestearainokoak. Murrizketak izan dira, baina babesa ere jaso dugu. NanoGUNEn etxeko lanak ondo eginak genituen, krisia etorri aurretik ondo prestatuta geunden, gerrikoa estutzeko prest ginen, eta, ondorioz, krisiak eta murrizketek ez gaituzte ezustean harrapatu. Egoera aldatzen denean babes handiagoa izatea espero dugu. Eusko Jaurlaritzak apustua egin du, nahiz eta murrizketak egon diren. Ikerketaren aldeko apusturik egiten ez badugu, etorkizunik ez dugu. Horretan zalantzarik ez dago».

Zer esan nahi du horrek?

Urrats garrantzitsua egin genuela, mundu berri bat zabaldu zitzaigula... Makroeskalen sortzen diren egituren propietateak eta nanoeskalen sortzen direnena ezberdinak dira, eta horrek mundu berri baten aurrean gaudela esan nahi du. Begira, atomoen propietateak ondo ezagutzen ditugu. XX. mendearen bigarren hamarkadan garatu zen Fisika Kuantikoa, eta horren ondorioz ulertu ahal izan genuen atomoen jokabidea zein den. Materia arruntean hainbat eta hainbat atomo ditugu. Milimetro batean bata bestearen ondoan hamar milioi atomo baldin badaude, atera kontuak zenbat atomo dau den gure eskuekin har dezakegun material puxka batean! Halako puska batean sortzen diren propietateak, edo atomo eta molekula gutxi batzuek osatzen dituzten egituren propietateak ezberdinak dira. Atomo asko direnean, propietateak

jakin batzuk dira. Gutxi direnean, beste batzuk. Eman dezagun, urrea. Urrezko txanponak propietate jakinak ditu: beti da horia, beti da inerte. Aldiz, txanpon hori zati-zati egiten badugu, nanoeskalaino heltzen baldin bagara, hau da, soilik atomo gutxi batzuk edukitzeraz, urrea ez zaigu beti kolore horikoa azalduko –ikusiko dugu tamainaren arabera kolore bat edo beste izango duela–, eta, gainera, ez da inerte izango, erradiaktiboa baizik. Propietateak aldatu egin dira. Lehen ez ginen gauza eskala horretan lan egiteko, orain bai. Horregatik diot mundu berri bat zabaldu zaigula, gai garelako egitura berriak egiteko; are gehiago, gure gustuko propietateak izango dituztenak. Mundu berria da nanozientzia, eta nanoteknologia. Mundu berria da, hor zegoena, baina joan den mendeko 80ko hamarkada arte eskurazina zitzaiguna. Iritsi ezina zitzaigun.

EZJAKINAK

«NanoGUNEren helburuak dira puntako ikerketa egitea, eta ikerketa horren emaitzak industriara transferitzea. Zientzia gizarteratzen ere ahalegintzen gara. Horregatik egin genuen “Atom by Atom” jardunaldia edo hartzen dugu parte Donostia International Physics Center-ek antolatzen duen “Passion for Knowledge” ekitaldietan, zientzia eta ikerketa gizarteratzea oso garrantzitsua delako, hau da, gizarteak kultura zientifikoa izatea. Gizarteak zenbat eta zientifikoki kultuagoa izan, orduan eta erabakiak hartzeko egokiera hobean izango da. Eta gaur egun teknologiari eta garapenari dagozkien erabaki asko hartu behar izaten dira».

Harrezkero, teoriak, hipotesiak, ereduak, esperimentuak... etorriko ziren.

Horixe da. Aurrera goaz, nahiz eta nora goazen ez dakigun. Ikerketa da bidea, ez dago besterik. «Ikerketaren lilura», diote. Mundu berria, gure aurrean eduki duguna, hara sartzeko modurik gabe. Orain bai, sar gaitezke.

Zure lan-arlo espezifikoak elektroiak dira...

Materian atomoak eta molekulak ditugu, eta atomoa nukleoak eta elektroiek osatzen dute, ezta? Nire ikerketa elektroien arteko elkarrekintzaren ondoriozko materialen propietateen azterketari dagokio... Fisika bukatu nuenean, aukerak aztertu nituen. Ikerketa egin nahi nuen nik, eta, hainbat aukeraren artean, kointzidentzia bat gertatu zen: unibertsitatean irakasle nabilela, [Pedro Migel] Etxenike EHU-n hasi zen. Eusko Jaurlaritzan egon zen 1984 arte. 1986an unibertsitatean itzuli zen. Nik tesia egin nahi nuen, eta Etxenike zetorrela jakin nuenean, haren zuzendaritzapean egin nahi izan nuen. Fisika Teorikoa landu nahi nuen, materia kondentsatuaren arloan... Batxilergoan ari nintzela, ona nintzen Matematika eta Fisikan. Baten batek esan zidan: «Bietan ona bazara, egizu Fisika». Eta Fisika ikasketak egin nituen. Gogoan daukat Heinrich Rohrer-ek esaten zuena. Rohrerrek tunel mikroskopioa asmatu zuen, Nobel saria irabazi zuen Gerard Binning-ekin batera horregatik. NanoGUNEko aholkularitza zientifikoaren kide izan zen hasiera-hasieratik iaz hil zen arte. Rohrer ikasleekin ari zen batean, haiei aholkuak ematen, esan zuen: «Sarritan, ez dakigu etorkizunean zer egin nahi izango dugun, baina behin bide bat hartuz gero, ekin hari, eta ahalik eta lan onena egin». Horixe egin nuen nik. Fisika bidea aukeratu nuen, eta ahalik eta lan onena egiten saiatu naiz. Beste bide bat hartu izan banu, berdin egingo nukeen.

Horrela hasi zinen tunel mikroskopioan lanean...

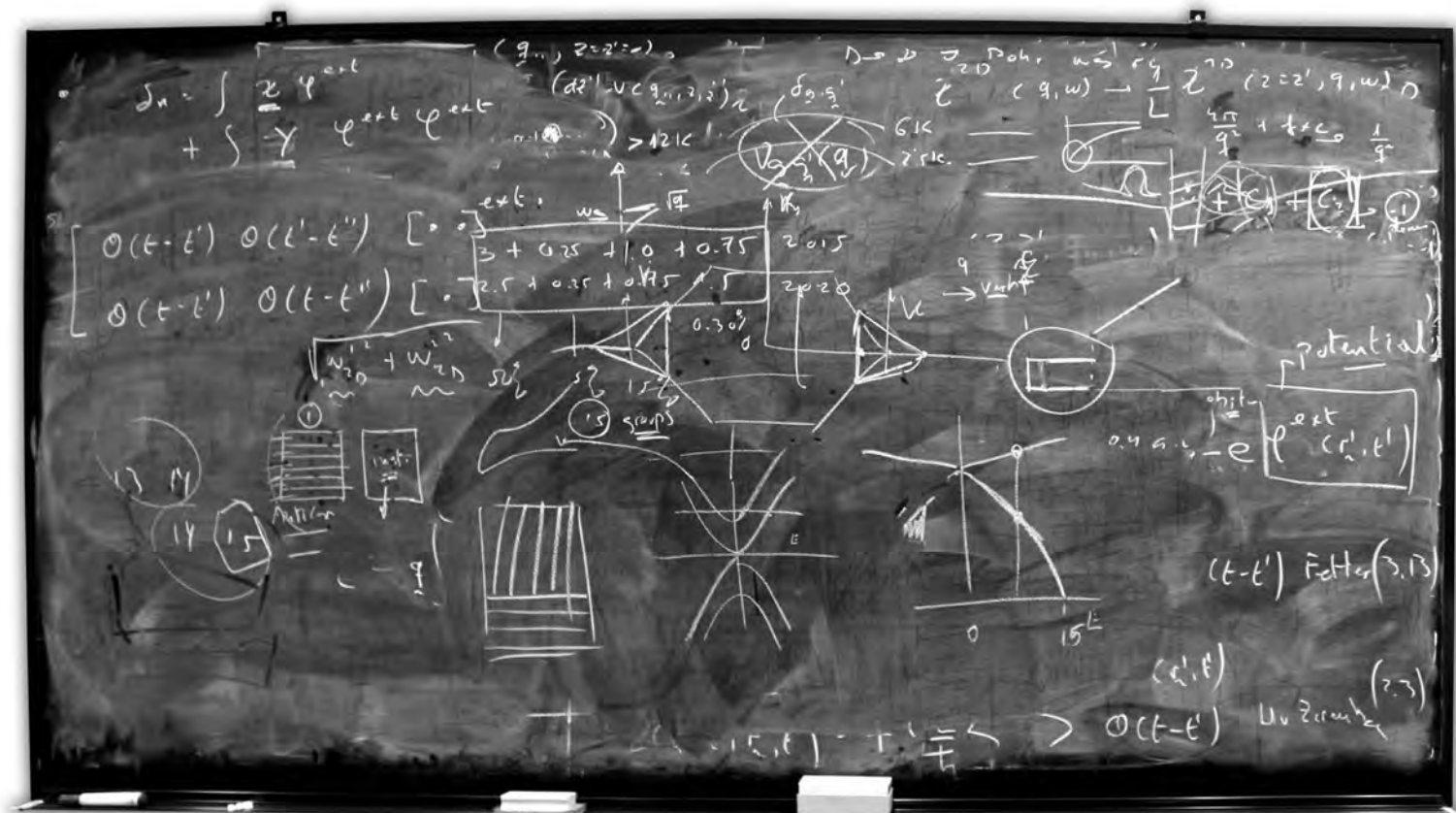
1986. urtea zen. Fernando Plazaola fisikariak esan zidan Etxenike etorriko zela. Etxenikeri idatzi, eta berak tunel mikroskopioa aztertzeke eskaintza egin zidan. Ni ikerketan hasi eta laster jaso zuten Nobel saria tunel mikroskopioa garatu zutenek. Tunel mikroskopioaren azterketa teorikoa egiten hasi nintzen, eta han ere elektroiak zeuden.

«Behin bide bat hartuz gero, ekin horri...». Horretan zara, ala bestelako bidea hartu duzu? Grafenoaren kitzikapen elektronikoak aztertzen ari zarela irakurri dut...

Kar, kar... Irakurri egin behar izan duzu, ezin izan duzu buruz ikasi!

«Grafenoaren kitzikapen elektronikoak», egundo horrelako izenik! Zer esaten ari naizen ere ez dakit...

Bada, hor ere elektroiak dituzu. Ikerketa egiten dugunean, gauza ederra izaten da aldatzea. Tunel mikroskopioa lantzen hasi nintzen, baina harrezkero hainbat ikerketa ezberdin egin ditut; betiere, elektroiek materian duten jokabidearen eta jokabide horren ondoriozko propietateen inguruan. Grafenoaz galdetu didazu... 2004an sortu zuten lehenengo aldiz grafenoa, eta zer da grafenoa? Karbono atomoz osaturiko geruza bakarra. Bakarra denez, oso-oso mehea da, atomo baten lodierakoa. Ezagutzen dugun material meheena da grafenoa; ez dago hura baino meheagorik. Ez genuen uste geruza bakarra isolatzea posible izango zenik. 2004. urtean, ordea, Manchesterreko Unibertsitatean frogatu zuten baietz, posible zela, eta, hain zuzen, geruza bakarra isolatu zuten. Paper orria baino milioi bat aldiz meheagoa da grafenoa! 2009an, NanoGUNE inauguratu eta hilabete batzuetara, enpresa sortzea erabaki genuen hemen, grafenoa egin eta saltzeko. Horrela sortu zen Graphenea. Geuk sortu genuen, inbertitzaile pribatuekin batera. Graphene-

«Hemen, bat-batean sortzen diren eztabaiden isla ageri da. Eztabaida ezberdinak dituzu, une ezberdinak. Ez da jarraipena duen gauza koherentea. Ikerketa dago, elektroiak, eta materiaren jokabidea azaltzeko erabiltzen ditugun eredu matematikoak».

neak grafenoa egiten du, eta mundu osoan saltzen! Egia esan, grafeno saltzaileen artean onenetakoak gara munduan.

Grafenoa egin eta saldu?

Grafenoa lehenbiziko aldiz isolatu zuteanean, konturatu ginen hura ez zela, bakarrik, erronka teknologikoa. Hori ere bazen, bai, baina konturatu ginen grafenoak ikaragarriko propietate miresgarriak zituela, material bakar batean denak ere! Hainbat gauzatan da onena: eroankortasun elektrikoan, termikoan, malgutasunean... Funtsezko ikuspuntu batetik oso material interesgarria zela konturatu ginen, eta ikuspuntu teknologikotik ere interes handikoa izan zitekeela pentsatu

genuen. Garai hartan munduko laborategi guztietan hasi ginen grafenoa aztertzen, haren propietateak ikertzen, gauza berriak iragartzen eta eraikitzen. NanoGUNEN hortik jo genuen, eta neure ikerketari dagokionez ere hortik jo nuen, grafenoa aztertzea interesatzen zait. Nirea, dena den, elektroien kontua da eta, beraz, elektroiek grafenoan duten jokabidea ikertzen dut nik, kontuan hartuz geruza bakarra dela –haren lodiera nanoa da–, eta propietate berriak izango zituela.

Zertan dira grafeno miresgarriaren «kitzikapen elektronikoak»?

Grafenoari energia ematen zaio, eta energia horri esker bertan lasai egon diren

elektroiak kitzikatu egiten dira, hau da, energia irabazten dute, eta gerta daiteke elektroien guztiak denak batera oszilatzen hastea. Kitzikapen posible bat da hori, eta horixe da plasmioia. Horiexek dira, besteak beste, nik aztertzen ditudan kitzikapenak. Duela gutxi, era horretako kitzikapen berri bat iragarri genuen, lehen ezagutzen ez zena, eta grafenoan gauza daitekeena. Horretan ari gara, nire ikerketari dagokionez. Bestalde, aurtengo maiatzean nanoGUNeko ikertzaile batzuek lan bat argitaratu zuten *Science* aldizkarian, eta bertan ikusten ditugu esperimentalki grafenoko plasmioiak, eta ikusten dugu nola, plasmio horiei esker, argia grafenoan bideratu daitekeen oso

zirrikitu txikietan, oso modu berezian. Urrats garrantzitsua izan da ikerketa hori, horrek etorkizuneko optoelektronikan izan lezakeen eraginarengatik. Eragin hori zein izango den ez dakigu orain, baina gauza garrantzitsuak egiten ari gara. Artikulua argitaratu genuenean, Erresuma Batuko *Physics World* aldizkarian ere iragarri zuten NanoGUNE honetan egindako ikerketaren berria, eta esaten zuten mundu osoan bi laborategitan bakarrik egin daitezkeela gurean egindako esperimentuaren parekoak. NanoGUNEn egindako esperimentua da!

Science, erreferentziazko zientzia-aldizkaria nazioartean...

Ikerketa aldizkaririk onenak munduan, eta prestigio handiena dutenak, bi dituzu: *Nature* eta *Science*. Duela bi urte, nanoGUNEko ikertzaile batzuek artikulu bat argitaratu zuten *Nature*n, eta hantxe ikusi genituen lehenbiziko aldiz plasmoiak, kitzikapen elektroniko horiek. Hura

izan zen grafenoaren kitzikapen elektroniko horiek espazio errealean neurtu zen lehenbiziko aldia. Orain, berriz, urrats bat gehiago egin dugu: kitzikapen elektroniko horiez baliaturik, ingeniariatza egin ahal izan dugu argia geuk nahi izan ditugun zirrikituetatik eramateko. Printzipioz, argiak ez du balio nanoeskalako gauza txikiak egiteko, argiaren uhin luzera 500 nanometro ingurukoa delako eta nanoeskalan nanometro banaka batzuekin ari garelako. Beraz, printzipioz, nanoeskalako gailuetan argia ez da sartzen, baina gaur egun trukoak eta amarruak asmatzen ari gara argia zirrikitu horietatik sartzeko, era horretan argiak elektronikan ere parte har dezan, hau da, gailu berriak egiten saiatzen ari gara, elektroiekin ez ezik, argiarekin jokatzuz. Optoelektronika da, alegia.

Hara, optoelektronika!

Nanoteknologia, nanoeskalako manipulazioa da, baina ez hori bakarrik. Na-

noteknologia autoantolakuntza ere bada: naturako sistema biologiko oinarritzkoenak nanoeskalan daude. DNA nanoeskalan dago; zabalera, bi nanometrokoa du. Aminoazidoak, proteinak... birusak!... nanoeskalan daude denak. Adibidez, proteinak. Proteinak berez sortzen dira; horretarako daude makina molekularrak, erribosomak, alegia; eta erribosomaren presentziari esker aminoazidoak berez autoantolatzen dira, proteinak sortzeko. Horixe esaten diogu autoantolaketa, eta hori guztia nanoeskalan gertatzen da. Nanozientzian naturarengandik ikasten dugu, naturak nola egiten duen begiratzan dugu, ez kopiatzeko, baina bai nola egiten duen ikasteko: guk ere metodologia berbera erabili ahal izateko, nahi ditugun material eta egitura berriak egiteko, nahi ditugun propietateekin. Autoantolaketa da, eta nanoteknologia da, nanoeskalan egiten delako.

SUÁREZEN KIMIKA NUKLEARRA

Franco diktadorea hil ondoren, elkarrizketa egin zion *Paris Match* aldizkariak espainiar gobernuburu izendatu berri Adolfo Suárezi. Askoren artean, galdera hauxe egin zion Philippe Ganier-Raymond kazetariak:

–Batxilergoa euskaraz eta katalanez egin ahal izango da?

Eta Suárezen erantzuna:

–Zure galdera –barkatu esatea– ergela da. Aurkiiezazkidazu lehenik kimika nuklearra euskaraz edo katalanez irakasteko gai diren irakasleak. Izan gaitezen serioak.

Txema Pitarkek oso ondo gogoratzen du. «1960an jaioa naiz ni, eta hori 76an izan zen. Unibertsitatera joateko urtebete falta zitzaidan. Suárez presidente izendatu, eta urte berean egin zioten elkarrizketa. Gero, handik urte bira edo, Lan Kide Aurrezkiak afixak atera zituela gogoratzen naiz. Niretzat afixa famatua. ‘Bai, jauna, bai. Fisika euskaraz!’ Eta hor Jose Ramon Etxebarria, garai hartan Leioan Fisika fakultatean nire irakasle zena. Orduan, euskara ez zen ofiziala unibertsitatean, baina 1977rako Joserrak [Etxebarria] fisikako eskolak ematen zituen ordutegiz kanpo Leioan, astean behin, euskaraz».

Harrigarria!

Nanoteknologiak badu beste adar bat ere, miniaturizazioa. Elektронikan, batez ere. Zirkuitu integratuak zenbat eta txikiago egin, transistoreak zenbat eta txikiago, orduan eta ahalmen handiagoa dute... Zirkuitu integratu bat txip bat da, eta txip batean, gaur egun, mila milioi transistore baino gehiago sartzen dira. Transistoreak ere gero eta txikiagoak egitea lortu dugulako da hori. Transistorea zenbat eta txikiago egin, orduan eta boteretsuagoa da zirkuitu integratua, azkarragoa, memoria handiagokoa. Miniaturizazioari esker! Lehenengo ordenagailua egin zenean, joan den mendeko 40ko hamarkadan, gela oso bat betetzen zuen: 60 metro karratu! Orduan ez zen transistorerik, orduantxe sortu zen, baina ordenagailu hura ez zen transistorez egina. Hutsezko balbulez egina zegoen. Elektronika txikiagoa egitea lortu dugun hein berean lortu dugu horretan oinarritutako gailuak gero eta boteretsuagoak izatea. Garai batean irratia handiak ziren, bai, txikiagoak egiteko modurik ez zegoelako! Tokitan daude irradi handi haiek! 60ko hamarkadaren amaieran, esku bakar batez hartzen genituen irradi txikiak etorri ziren; transistore izena ematen genien, transistorez eginak zeudelako! Eta orain, are txikiagoak dira! Lehen ezin zen txikirik egin. Orain, bai, egin dezakegu. Eta txikia egin dezakegulako bihurtzen dugu dena ere, aldi berean, boteretsuagoa. Gero eta txikiago egin ditugu gauzak, gauzak txikiago egiteko ahalmena izan dugulako.

Zertan da euskara goi-mailako zientzia ikerketaren arloan?

Tira... lehen baino hobeto!

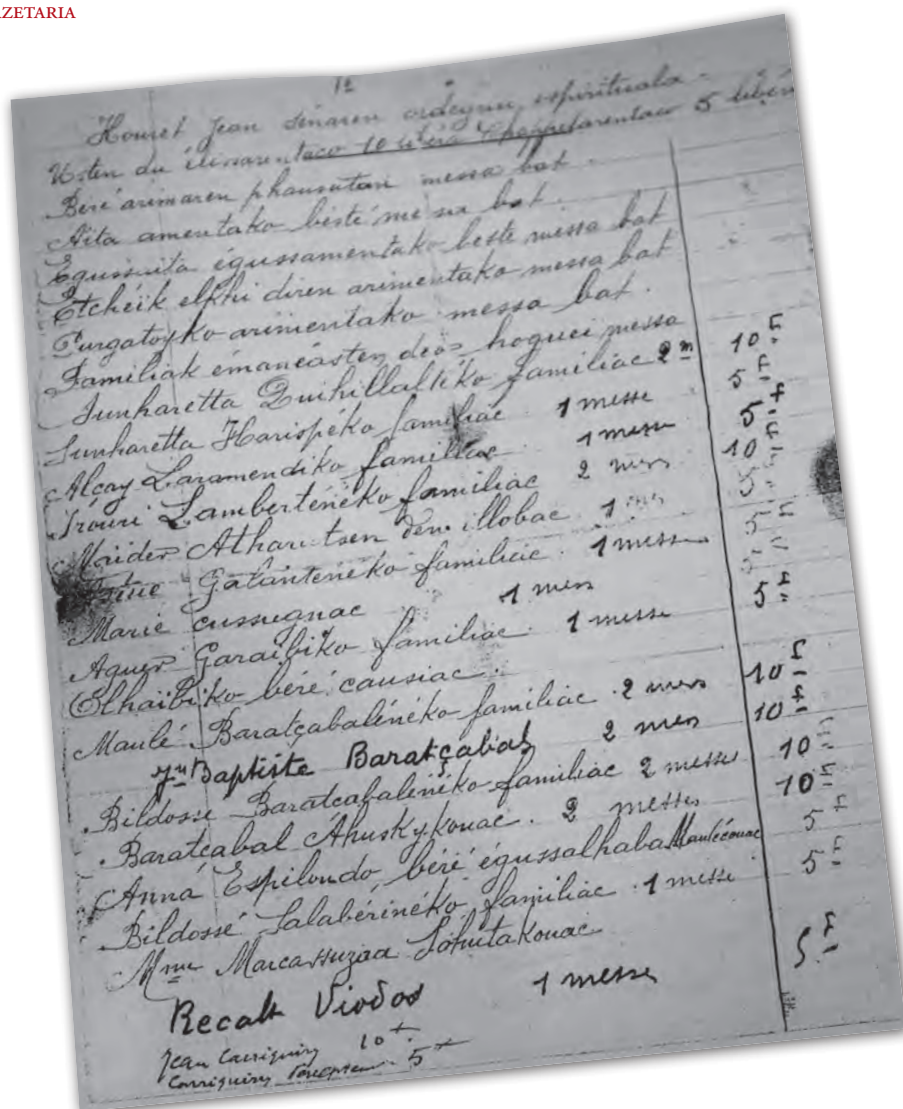
Beti gara lehen baino hobeto.

Ez, beti ez! Kar, kar... Lehen baino hobeto bai, baina hobetu gaiteke. Ni ikasle nintzen garaian ez zegoen ezer, ez zegoen euskarririk zientzia euskaraz egin ahal izateko, ez euskarak balio ez zuelako, tradizioz ez zegoelako baizik. Dena egiteko zegoen, ikasle gutxi, unibertsitatean euskaraz ikasterik ere ez... Komunitate zientifiko euskalduna oso txikia zen orduan, eta, orain, berriz, gero eta handiagoa da. Baina. Baina. Ez dut uste normaltasun egoerara heldu garenik. Normaltasunean, euskara erabili beharko genuke arlo guztietan, normaltasun osoz; arlo guztietan, eta zientzian ere bai. Hizkuntza frankoa ingeleza da, bai, ados, baina euskaldunen artean, normaltasun osoz, zientzia eta ikerketa euskaraz egin behar ditugu. Horretan ere nahiko ondo gabiltza, nahiz eta batzuetan, dena ingelesez egin behar denez, euskara ez dela behar dirudien! Euskaraz ere bai! Hobetu egin behar da horretan. Hala ere, badira ikerketataldeak euskaraz lanean ari direnak. Normalizaziora ez gara iritsi, eta, bestalde, badago jarrera bat ikerketa, tesi eta gai zientifikoez euskaraz idaztearen aurkakoa. «Zertarako?», esaten dute. Baina euskaraz idatzi ezik, ez dago euskarririk, ez dago komunikatzeko erraztasunik, eta euskaraz komunikatzeko erraztasunik ez badago ikerketan ari garenean, ez dugu euskaraz hitz egingo. Eta horixe da lortu behar duguna, euskaldunok ikerketa eta zientzia euskaraz egitea. Eta horretarako euskaraz idatzi behar dira tesiak, nahiz eta gaur egun, gazte batzuek «euskaraz zertarako?» esaten duten. Badugu oraindik lana. ■

‘Testamentu egiten duen batek bere herederoei bezala...’

Herentzia besterentzeak korapilo bihurriak eta bide ezberdinak ditu Euskal Herrian

JON ARIZKUN
KAZETARIA

Jakin dugunez, antzinako gizarteetan ondasunak norberarenak ziren, ezin ziren besterendu. Pertsonak hiltzean, haien ondasunak beraiekin batera lurperatzen ziren, pertsonen arima eta materialaren atal balira bezala. Beraz, familiakoek ezin zuten pertsona hilaren ondasunik erabili. Gizartea garatzearekin batera agertu da, poliki-poliki, oinordetzaren figura juridikoa, eta, ondorioz, gaur egun, hildakoaren sendiak haren ondasunen jabetza lortzeko aukera du.

Esaterako, oinordetzaren figura tipifikatua dago Espainiako Konstituzioan, jabetza pribatua eta jarauntsia, honela baitio hitzez hitz: «Jabetza pribaturako eta jarauntsirako eskubideak aitortzen dira». Testamentuaren helburua da herentzia edo jarauntsia transmitzea. Oinordetzaren bidez hildakoaren jabetzak eskualdatzea lortzen da. Eta, hain zuzen, oinordetza hori gauzatzeko modurik ohikoena *mortis causa* (hil ondorengo) testamentua dugu, nahiz eta *inter vivos* (bizian) ere egin gaitekeen.

XIX. mendean idatzitako Espainiako Kode Zibilean irakurriko dugu testamentu hitzaren definizio zehatza: «Testamentu deritza norbaitek, bere heriotza gertatu eta geroko, bere ondasun guztiak edo batzuk xedatzeko gauzatzen duen egintzari».

Testamentu motak

Andres Urrutia notario eta euskaltzainburuak esan digunez, hainbat testamentu mota dago. Egia esan, eta Espainiako Kode Zibilean azaltzen denez, inork usteko duen baino askoz testamentu modu gehiago dago. Horra, alde batetik, testamentu arrunt edo ohikoak; bestetik, aldiz, bereziak.

Testamentu arruntak dira:

- Olografoa: testamentugileak berak idatzitako testamentua da, eta halako forma eta betekizun jakin batzuk ditu dokumentuak.
- Testamendu irekia: notario aurrean egiten dena, eta ohikoena, Urrutiak esan digunez.
- Testamentu itxia: testamentugileak gutun-azal itxian bere azken nahia zein den adierazten du, eta notarioari gutun-azal hori erakusten dio, testamentuaren edukia bera jakinarazi gabe.

Testamentu bereziak ere badira:

- Testamentu militarra: gerra aldian, kanpainan dauden militar, boluntario, bahitu, gerrako preso, armadako enplegatu eta armadarekin batu diren pertsonen testamentua egin dezakete, gutxienez, kapitain-gradua duen ofizialaren aurrean.

EUSKARAREN HITZ PATRIMONIALAK

Testamentu: Hego Euskal Herrian erabiltzen dugun hitza da. Iparraldeko hizkeretan *ordenua* da solasa.

Hilburuko: gerra aurreko eta osteko garbizaleek *testamentu* hitzaren ordeztu erabiltzeko hautaturiko terminoa. Bizkaitar forudunentzat, hala ere, testamentu mota jakin bat da hilburukoa, Zuzenbide foralak arautua duena: hiltzeko arriskuan dagoenak bost lekukoren aurrean egiten duen testamentu berezia. Franco diktadorearen erregimenaren garaian, 1959an egindako konpilazioak berak ere eutsi egin zion izen honi: «El testamento ilburuco es una locución vascuence que significa ‘a la cabecera de la muerte’, y sirve por sí sola, o agregada a la voz característica de las disposiciones de última voluntad, para designar el testamento en peligro de muerte».

Jarauntsi: Bizkaiko hitz zaharra, batez ere Arratian erabiltzen dena. Herentzia edo jarauntsia, ondare osoa da. Aldiz, legatua da testamentuan kausatzaileak halako pertsona bati uzten ahal dion ondasun jakin eta zehatz bat, xedapen aske bidez, esaterako.

Oinorde: aurretik bizi izandakoaren oinean jartzen den pertsona. Oinordeko.

Seniparte: kausatzaileak senideentzat gorde beharra duen herentziaren zatia, deseredatzeko arrazoi larriren bat tarteko ez bada. Senipartedunak dira pertsona horiek. Aita errukitsuaren eta bi semeen parabolan, hau da, seme galdu edo prodigoarenean bertan ageri zaigu hitza: «Gizon batek bi seme zituen. Gazteenak esan zion aitari: “Aita, emadazu dagokidan senipartea”. Eta aitak ondasunak banatu zizkien».

Alkar-poderoso: Frantziako eta Espainiako Kode Zibilean ez bezala, Bizkaiko Foru Zuzenbideak elkar-poderosoaren figura jasotzen du, hau da, senar-emazteen artean egiten zen prozedura, batak besteari ahal osoa emateko, baserriari eustea xede. Alkar-poderosoak figura juridikoa Pirinioetako da, Euskal Herrian beste hainbat lekutan baino indar handiagoa hartu izan duena. Gaur egun ere oso harrera ona du elkar-poderosoak gure euskal herrietako jendearen artean.

«Ipar Euskal Herrian ondarea bizi artean transmititzen da. Testamentua gutxiago erabiltzen dute»

(Andres Urrutia, notarioa)

- Itsasoko testamentua: itsas bidaian zehar ontziaren barruan doazenean testamentu ireki nahiz itxiak egin ahal ditzakete.
- Atzerrian egindakoa: norberaren nazio-lurraldetik kanpo egin daiteke testamentua, zein herritan egon eta herri horretako legeek ezarritako formen menpe. Espainiarrek testamentua egin dezakete, halaber, itsas zabalean, atzerriko ontzian nabigatzen duten bitartean, ontzia zein naziotakoa izan eta nazio horren legeen menpe.

Espainiako Kode Zibilak, azkenik, kasu jakin batzuetan sortzen diren zenbait testamentu bereizten ditu. Batetik, hiltzeko arriskuan, edo hilzorian, egindakoa, «testamentua bost lekuko egokiren aurrean egin daiteke notariarik gabe». Bestetik, izurrite aldian egindako testamentua dugu; notarioaren esku hartzerik gabe egin daiteke, «hamasei urtekoak baino nagusiagoak diren hiru lekukoren aurrean». Testamentu motak aipaturik, «gaur egun, bada bizi-testamentua ere, ondarearekin ikustekorik ez duena», Andres Urrutiak dioskunez. Azken orduan jaso nahi diren

edo jaso nahi ez diren osasun tratamenduei eta zaintzari buruzko argibideak ematen dira, idatziz, bizi-testamentuan. Etorkizunera begira egiten da, gaixotasun edo lesioen ondorioz jaso litezkeen tratamenduaren gainean erabakitzeke, edo erabakitzeke ahalmena galtzen bada aplikatzeko. Bizitza modu artifizialean ez luzatzeko eskatu ohi da, nahiz eta beste hainbat argibide ere eman daitezkeen: zaintzak non jaso nahi diren, organoak eman nahi diren ala ez, eta beste.

Lehenengo, Nafarroak ekin zion bizi-testamentua egiteko bideari, 2003an. Urte berean urratu zuten bide hori Arabak, Bizkaiak eta Gipuzkoak. Eta, 2004tik atzera egin daiteke Lapurdin, Nafarroa Beherean eta Zuberoan.

Orain artean 6.000 lagunek baino gehiagok egin dute bizi-testamentua Euskal Herrian. Haietako % 60 emakumezkoak dira.

Testamentu nahaste-borrastea

Andres Urrutiak ahoan bilorik gabe dio nahaste-borraste handia dugula Euskal Herrian testamentuari dagokionez: «Sistema ezberdinak ditugu bateko eta beste euskal herrietan. Orain, Autonomia Erkidegoan saiatzen ari gara lege bat, bakarra, egin dezan Eusko Lege-

biltzarrak, Azpeitian zein Somorrostro zein Arabako Oionen berdin aplikatuko dena; hau da, legearen aurrean EAEn forudunak eta ez-forudunak berdintzeko. Orain arte ez dugu horrelakorik izan! Esaterako, gaur egun, bilbotarrak ez du Areetan bizi den batek duen askatasuna seme-alaben artean aukeratzeko. Izan ere, Espainiako Kode Zibila ez zait aplikagarri Areetan, ez daukat askatasunik, eta nahitaez gorde behar dut senipartea seme-alaba guztientzat. Lege berria egin eta aplikatzen denean Areetako kausatzaile horrek duen askatasuna izango du, eman dezagun, bilbotarrak ere. Besterik da askatasun hori baliatzea», Urrutiak esan digunez. Forudunak eta ez-forudunak berdindurik, askatasun bera izango dute gipuzkoarrek eta arabarrek; Aiarakoak ez direnek, betiere, hauek ere forudun baitira. «Askatasunaren bidetik berdinduko dira».

Nafarroako egoeraz denaz bezainbatean, testamentua nahieran egiteko erabateko askatasuna du bertan kausatzaileak.

Ipar Euskal Herrian, Napoleonen garaiko Kode Zibila da indarrean. «Dena den, kontuan hartu behar da Ipar Euskal Herrian ondarea bizi artean transmititzen dela, hau da, bizien arteko prozeduran. Testamentua, beraz, gutxiago erabiltzen dute», esan digu Urrutiak.

Testamentuak euskaraz

Gaiaz galdeturik, Andres Urrutiaren lehenengo hitzak: «Testamentu gutxi egiten dira euskaraz. Batzuetan, urtean % 1, % 3. Gure notaritzan ari naiz, euskaraz lan egiten dugun lekuan! Berez, testamentua euskaraz egiteko eragozpenik batere ez dago, Euskal Herriko notarioen kolegioak ere itzulpen zerbitzua daukalako, eta nahi duenak euskaraz egiteko modua daukalako».

Euskal Autonomia Erkidegoan, testamentuak euskaraz zein gaztelaniaz egin daitezke. Foru-zuzenbide zibilari buruzko Legeak testamentugileari hiz-

kuntza erabakitzeko aukera ematen dio bere 15. atalean: «Foru zibil honek arautzen dituen ekintza eta hitzarmenak euskaraz egin daitezke. Ekintza edo hitzarmenak Eskribau aurrean egin eta Eskribauak euskaraz ez badaki, eskritura egin nahi duenak aukeratutako itzultzaile bat beharko da, bere aginduak gaztelaniara itzul ditzan, eta agiria hizkuntza bietan idatziko da, Eskribautza-araudiak ezartzen duen bezala, beti ere indarrean dagoen hizkuntzari buruzko legeriak besterik agintzen ez badu».

Nafarroako Foruaren arabera, euskararen erabilera mugatzen da euskaldunak diren herrialdeetara; zenbaiten iritziz, bederen. Honelaxe dio erran delako foruak: «Nafarrek euskaraz egin dezakete testamentua. Testamentua notarioaren aurrean egiten bada, eta horrek ez badaki euskaraz, beharrezkoa izanen da testamentugileak aukeraturiko bi interpretatzailearen esku-hartzea, horiek testamentugilearen xedapena gaztelaniara itzul dezaten; testamentua bi hizkuntzotan idatziko da, Notario Erregelamenduak ezartzen duenarekin bat etorritz». Andres Urrutiak, berriz, lehenengo esaldi horri eusten dio: «Nafarrek euskaraz egin dezakete testamentua». Eta horri loturik erantsiko du: «Horrek esan nahi du nafar batek Caparrosen, Cadreitán edo Andosillan, euskaraz egin dezakeela testamentua, nahiz eta herri horiek zonalde euskaldunean ez egon. Nafarrak Sevillan ere egin lezake testamentua euskaraz: “Nafarrek euskaraz egin dezakete testamentua”. Nafarrek maila pertsonalean daukate testamentua euskaraz egin ahal izateko eskubidea!».

Ipar Euskal Herrian, aldiz, testamentuak frantsesez behar du nahi-taez, eta frantsesez besterik ez,

OINARRIZKO DEKALOGOA

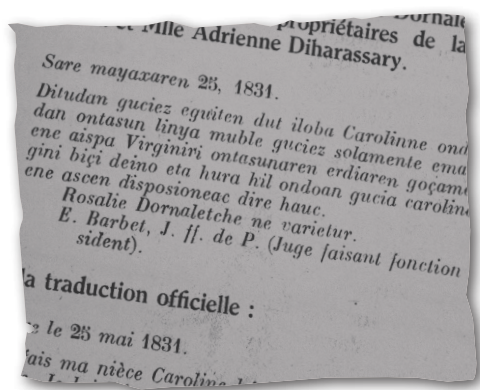
1. Testamentua egiteko moduak ez dira bat eta bera Euskal Herri osoan. Gipuzkoan Kode Zibila aplikatzen da, oro har. Bizkaian, Kode Zibila hirietan, eta Bizkaiko Foru Zuzenbidea elizateetan; hala ere, herritarrek elizateetan dituzten ondasun tronkalei dagokienez forua aplikatzen da. Araban, testamentua egiteko askatasun osoa dute Aiaran, eta Bizkaiko Zuzenbide Forala aplikatzen da Laudion eta Aramaion; gainerako lurraldean, Kode Zibila dute arau. Nafarroan Foru Zuzenbide Zibila aplikatzen da, eta Frantziako Kode Zibila Ipar Euskal Herrian.
2. Testamentua ez ezik, beste zenbait dokumentu ere balio du ondarea besterentzeko, dela oinordetza-ituna, testamentu mankomunatua –bi pertsona fisikoren artekoa–, edo hirugarren bati –*komisario* izena jasotzen du–, agintzea.
3. Testamentua guk geuk idatzi ezinik ez dugu, eta etxean gorde –horixe da olografoa–, nahiz eta lekukoen aurrean ere egin daitekeen. Aurki dezanak dokumentu publiko gisa erregistratu behar du, balioa izan dezan.
4. Zenbaitetan, ahoz esanak ere balio du testamentutzat. Horixe da, esaterako, organo emaileen kasua. Izan ere, testamentua irakurtzen deneko, beranduegi izan daiteke organo horiek baliatzeko.
5. Nahi duen orok egin dezake testamentua. Oinordekoak erabakiko du testamentua onartzen duen edo ez.
6. Testamentu bidez transmititzen den jarauntsiaren barruan aktiboa eta pasiboa sartzen dira: ondasunak ditugu aktiboa; zorrak, pasiboa. Gerta liteke pasiboa aktiboa baino handiagoa izatea, eta hari uko egin nahi izatea. Hala ere, ez dago biak bereiz jasotzerik. Jarauntsia bat eta osoa da. Oraingo ekonomi egoeran, askotan da pasiboa aktiboa baino handiagoa. Eta horra etxe-gabetzeak, maileguak eta gainerako arazoak.
7. Testamentuaren kontra ere jo daiteke, testamentuan jasotakoak legea errespetatzen ez badu, kausatzailearen borondatea manipulatu bada, edo hura ezgaia bada.
8. Legeak nahitaezkoztat jo ohi ditu lehen mailako oinordeko jakin batzuk: seme-alabak izan, ilobak... Gainerakoan, kausatzaileak berak erabakiko du –gogoaren arabera–, bestelako oinordekorik.
9. Testamentua egiteak tarifa jakin bat du, gehi notarioaren tasak.
10. Nahi bestetan egin genezake testamentua. Betiere, azkena egindakoak balio du. Testamentu mankomunatuaren kasuan, ados jarri beharko dute kausatzaile biek.

IPAR AMERIKAKO DOKUMENTU ZIBIL ZAHARRENA

1563an Ternuan hil zen Domingo de Luça Hondarribiko arrantzalearen testamentua da Ipar Amerikako dokumentu zibil zaharrena Michael Barkham Cambridge Unibertsitateko irakasle doktoreak 2013an burututako ikerketaren arabera. Ordu arteko bi testu zaharrenak ere testamentu ziren: Juan Martinez de Larrume Oriokoaren testamentua, 1577koa, eta Joannes Echanizena, 1584 urtean idatzitakoa.

Domingo de Luça «Maria del Juncal» ontziko marinela eta despentsaria zen. Joan Xuarez herrikidea zuen kapitaina. 1563ko maiatzaren 15eko data darama testamentuak eta, bertan, marinela zenduak Maria Martin de Aguinaga alarguna izendatu zuen oinordeko. Ontziko zazpi marinelek sinatu zuten lekukotzat, Ternuako Plazencia izeneko lekuan.

Frantziako araudiak agintzen duenez. Testamentua frantsesez egin behar dela esan diogunean, berriz, berehalakoa du erantzuna Andres Urrutiak: «Hori gaur egunean egia izanda ere, ez da egia osoa. Hara: 1830ean idatzitako testamentu olografo bat, Ipar Euskal Herrian. Eta, beste bat, XIX. mendeko testamentua —ordenua, beraiek esaten duten moduan—, olografoa hau ere, hau ere euskaraz». Eta hasi da lehena irakurtzen Andres Urrutia: «Sare mayaxaren 25, 1831. Ditudan guciez eguiten dut iloba Caroline ondane aispa Virginiri ontasunaren erdiaren goçamena, Virgini biçi deino eta hura hil ondoan gucia carolina ene ascen disposioeac dire hauc. Rosalie Dornaletche ne varietur. E. Barbet, J. ff. de P. (Juge faisant fonction de Président)». ■

IZATEZKO BIKOTEAK

«Ezkondutako gabeko bikoteek praktikan izan ohi duten arazorik handienetarikoa bat, izaera ekonomikoa daukaten inguruabarretan beren arteko harreman ekonomikoa arautuko dituen erregimen ekonomiko zehatzik ez izatean datza. Zera xedatzen du Euskal Autonomia Erkidegoko Izatezko Bikoteak Erregulatzen dituen maiatzaren 7ko 2/2003 Legearen 5.1 artikulua: «Izatezko bikoteko kideek beren elkartzearen ondorio diren harreman pertsonal eta ondarezkoak arautu ahal izango dituzte agiri publiko edo pribatuaren bitartez, eta bakoitzaren eskubide eta betebeharrak zehaztuko dituzte hor, bai eta bikotea deseginez gero eman beharreko ordain ekonomikoa ere». (...)

Erregistroan izena emandako bikoteei aukera ematen zaie testamentua Foru Zuzenbideari jarraiki egiteko ere, ezkontuta baleude bezala. Interesgarria da oso aurreikuspen hau hildakoaren bikotekideari dagokionez, foru-araudiak babes handiagoa ematen diolako ezkontide alargunari (hildakoaren izatezko bikotekideari) Estatuko araudiak (Kode Zibilak) baino».

(Alkorta, I. 2006: «Familia Zuzenbidearen erreforma berdintasunaren ikuspegitik», in Itziar Alonso-Arbiol [koord.] Amatasuna eta aitasuna. Proposamen berriak, UEU, 55-69)

Ariketak86

ADMINISTRAZIOA
EUSKARAZ

I. Aukeratu esaldi egokia Euskaltzaindiaren *Hiztegi Batua* kontuan hartuz:

1. Aurrera eta atzera gabiltza esku ahurrak kristalaren kontra iltzatuta, eta kristala lausotzen dugu gure _____.
a. hasbeherapenez
b. hats-beherapenez
2. Poema labur eta ederretan airatzen zituen bere _____ bizitzako une haietan, eta horrek lagundu zion une latzetan argia ikusten.
a. hats-gorapenak
b. hasgorapenak
3. Diabetesa dutenen % 15ek oinetako arazoak ditu, eta _____ moztera podologoarengana joan behar izaten du, zauri txiki bat eginez gero, sendatzen asko kostatzen baitzaio.
a. hatzazalak
b. azazkalak
4. Eskuetako gaitzak esku-huskako pilotarien artean ohikoak dira, eta, gehienetan, _____ nagusia.
a. ausiabar
b. hausiar
5. EAEko errepideetan, urteko _____ guztietan izan dira hildako gutxiago, uztailan izan ezik.
a. hile
b. hil
6. Urak geratuta dituzten _____, ibai bidezko ur-irteerarik ez dutenak, usteldu egiten dira egonaren egonez, eta toki horietan kirats eta lurrin kaltegarriak sortzen dira.
a. idoia
b. hidoia
7. _____ erre egiten zituzten suak garbi zitzaizkien bekatu gorriak.
a. Herexek
b. Heretikoak
8. *Chlamydomonas acidophila* izeneko mikroalgak ahalmena du nekazaritza elikagaietatik datozen _____ kudeaketan sortzen den nitrogeno amoniakal kutsagarria xurgatzeko.
a. herresen
b. erresen
9. Gizonezko bat _____ dute, bikotekidea jotzea egotzita.
a. atzeman
b. hatzeman

IVAP

HERRI ARDURALARITZAREN
EUSKAL ERAKUNDEA

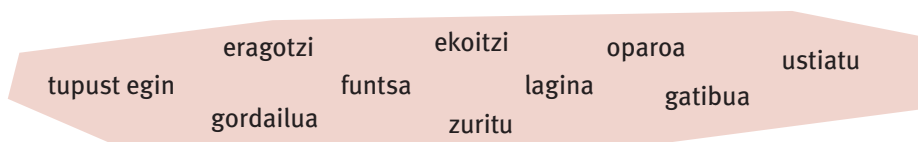
Erakunde autonomiaduna
Organismo Autónomo del

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

Ariketak 86

2. Aukeratu definizio bakoitzari dagokion hitza:

1. Eman, sortu, egin, bereziki ekonomia-jardueraren bitartez, edo horren ikus-pegitik: _____
2. Dagokiona edo berezkoa ugari duena; ona eta ugaria: _____
3. Salgai edo produktu baten zatia, erakusteko edo haren kalitatea frogatu ahal izateko erabiltzen dena: _____
4. Ustekabeen elkar jo: _____
5. Askatasunik gabe besteren mende dagoena: _____
6. Zerbait egin edo burutzeko ezintasuna sortu edo hartarako oztopo gertatu: _____
7. Zerbaiten (bereziki abstraktua den zerbaiten) muina edo oinarria: _____
8. Norberaren edo besteren hutsegiteari garrantzia kendu; hutsegitearen gaineko erantzukizuna ukatu edo arindu: _____
9. Gordetzen diren gauzen multzoa; gauzok gordetzen diren lekua: _____
10. Zerbaitetik, landuz, onura lortu: _____

3. Zuzen itzazu esaldietan erabilitako laburdurak:

1. Prozesuaren akatsen zuzenketa 2013ko apirilaren 23ko EHAAren 62. **zbk.**an argitaratu zen.
2. Idazkariak bilera-aktak egin eta sinatzen ditu. Jasotako guztia egiazkoa dela ziurtatzen du, eta dokumentuan bertan jasotzen du lehendakariaren oniritzia duela (**O.I.**).
3. Formularioetan, sarritan erabiltzen dira laburdurak hainbat datu eskatzeko: **era.** (erakundea), **Pk.** (posta kodea), **eg.z.** (egoera zibila), **j.d.** (jaiotza-data), **pr.** (probintzia) edo **tlfn.** (telefonoa).
4. **Ohar.:** Definizio irakurterrazak eta dibulгатiboak osatzeko aukerez, ikus *IVAPeko estilo-liburua*, 145. **orr.**
5. Administrazio elektronikoaren zerbitzu garrantzitsuenak dira Interneteko eduki zein atarien kudeaketa eta izapidetze telematikoaren zerbitzu komunen kudeaketa (erregistroa, jakinarazpen telematika, ziurtagiriak, datuen transmisioa, **etb.**).
6. Itzio BHIIn, ikasturtean zehar ikasleek izaten duten ordutegia hauxe da: 8:30-13:00 / 14:30-16:30 (**asth.**, **astr.** eta **ostg.**) eta 8:30-14:00 (**astz.** eta **ostr.**).

7. Hirigintza, kultura eta ingurumen batzordeen bilera egin zen asteartean, eta ohiko partaideez gain etorri ziren Zutoia Butrón (**f.-dipu.**) eta Rikardo Aguado (bizigune proiektuaren **zzd.**).
8. Gure zonaldean gehien landatzen direnak hauek dira: aza (**mait.**, **ekan.**), alberjinia (**apir.**), kuia (**ekan.-uztl.**) eta porrua (**ekan.**). Dena den, barazkien laborantza egutegia asko aldatzen da zonalde batetik bestera.

4. «Modako intereferentzia» artikuluan azaldutakoren ildotik, berridatz ezazu esaldi oker hauetariko bakoitza bi eratara:

1. CiberBiblio da liburutegi birtual bat osatzen dutela Euskal Herrian editatutako 2.000 programa interaktibok.
 a. _____-en
 _____.
 b. _____
 _____ dute.
2. Laneratzeko orientazioa lanbide profesionalaren arlo bat da, hain zuzen ere, preseski lotuta dagoela enpleguarekin.
 a. _____-ena
 _____.
 b. _____
 _____ dago _____.
3. Kontzejua lurralde izaerako toki-elkarte bat da duela nortasun juridikoa eta obratzeko gaitasuna bere interesak kudeatzeko.
 a. _____
 _____.
 b. _____
 _____ du _____.
4. Unibertsitateak Mendeberry proiektua garatu du Goi Mailako Hezkuntzaren Europako Esparruaren eskakizunei egokitua dagoela.
 a. _____-ena.
 b. _____
 _____ dago.
5. Segurtasun Eskola Administrazioaren zerbitzu bat da arduratzen dela larrialdi zerbitzuetako langile guztien prestakuntzaz.
 a. _____
 _____ den _____.
 b. _____
 _____ da.

- I. 1. a 2. b 3. b 4. a 5. b 6. a 7. b 8. b 9. a
2. 1. Eman, sortu, egin, bereziki ekonomia-jardueraren bitartez, edo horren ikuspegitik: **ekoitzi**
2. Dagokiona edo berezkoa ugari duena; ona eta ugaria: **oparoa**
3. Salgai edo produktu baten zatia, erakusteko edo haren kalitatea frogatu ahal izateko erabiltzen dena: **lagina**
4. Ustekabeen elkar jo: **tupust egin**
5. Askatasunik gabe besteren mende dagoena: **gatibua**
6. Zerbait egin edo burutzeko ezintasuna sortu edo hartarako oztopo gertatu: **eragotzi**
7. Zerbaiten (bereziki abstraktua den zerbaiten) muina edo oinarria: **funtsa**
8. Norberaren edo besteren hutsegiteari garrantzia kendu; hutsegitearen gaineko erantzukizuna ukatu edo arindu: **zuritu**
9. Gordetzen diren gauzen multzoa; gauzok gordetzen diren lekua: **gordailua**
10. Zerbaitetik, landuz, onura lortu: **ustiatu**
3. 1. zenbaki **zk.**; zenb.
2. ontzat emana **O. E.**
3. erakunde **erak.**
posta-kode **PK**
egoera zibil **e.z.**
jaiotza-data **j.-d.**
probintzia **prob.**
telefono **tel.**
4. ohar **oh.**
orrialde **or.**
5. eta abar **e.a.**; **etab.**
6. astelehen **al.**
astearte **as.**
ostegun **og.**
asteazken **az.**
ostiral **or.**
7. foru-diputatu **f.-diptu.**
zuzendari **zuz.**
8. maiatz **mai.**, ekain **eka.**
apiril **api.**
ekain **eka.**, uztail **uzt.**
ekain **eka.**
4. 1. a. CiberBiblio Euskal Herrian editatutako 2.000 programa interaktibok osatzen duten liburutegi birtual bat da.
b. CiberBiblio liburutegi birtuala Euskal Herrian editatutako 2.000 programa interaktibok osatzen dute.
2. a. Laneratzeko orientazioa lanbide profesionalaren arlo bat da, hain zuzen ere, preseski lotuta dagoena enpleguarekin.
b. Laneratzeko orientazioa lanbide profesionalaren arlo bat da, eta, hain zuzen ere, preseski lotuta dago enpleguarekin.
3. a. Kontzejua lurralde izaerako toki-elkarte bat da nortasun juridikoa eta obratzeko gaitasuna duena bere interesak kudeatzeko.
b. Kontzejua lurralde izaerako toki-elkarte bat da, eta nortasun juridikoa eta obratzeko gaitasuna du bere interesak kudeatzeko.
4. a. Unibertsitateak Mendeberri proiektua garatu du Goi Mailako Hezkuntzaren Europako Esparruaren eskakizunei egokitua dagoena.
b. Unibertsitateak Mendeberri proiektua garatu du, eta Goi Mailako Hezkuntzaren Europako Esparruaren eskakizunei egokitua dago.
5. a. Segurtasun Eskola larrialdi zerbitzuetako langile guztien prestakuntzaz arduratzen den Administrazioaren zerbitzu bat da.
b. Segurtasun Eskola Administrazioaren zerbitzu bat da, eta larrialdi zerbitzuetako langile guztien prestakuntzaz arduratzen da.

IVAP

HERRI ARDURALARITZAREN
EUSKAL ERAKUNDEA

Nora zoaz?

ANA MALAGON

«**N**ora zoaz?», hori galde-tzen diot neure buruari gauero. Eta gauero ohera joaten naiz. Ez noa beste inora. Ohean senarra dut zain, baina seko lo. Boxeo borroka batean K.O.raino iritsi arte jipoitu izan balute bezala. Beharbada egia da eta jipoitu egingo zuten lantegian, edo, osteguna baldin bada, hilabeteko lehenengo osteguna, tabernan. Eta ziurrenik berak ez zion jipoiri beste kolpe batekin erantzungo, nahasmenarekin baizik. Eta norberaren nahasmenak ez du bestearen, arerioaren, inolako minik ez intimidaziorik sortzen. Barregura, akaso. Hilabetearen amaieran, hileko azken ostiralean, soldataren txekoa sinatzen dutenen barregura bera.

Maleta hartu dut. Ez da handiegia, baina nahikoa da sartu nahi dudana guztia sartzeko. Jertse bat eta galtza pare bat. Arrebak duela hamar urte oparitu zidan soineko urdina. Estua dut orain eta atzeko kremailera ezin dut laguntzarik gabe itxi. Topatuko dut norbait, atzeko kremailera igo eta jaisteko. Bizitzako borroka guztiak K.O.z galduko ez dituen norbait. Puntuetara agian baina ez K.O.z. Lotu gabe jarri dut soineko urdina eta sarre-rako ispiluan neure buruari errepikatu diot «soineko hau kalean ibiliko dut berriz nozbait, nonbait, norbaitekin». Sinetsi arte.

Zintzilikaturik dauden arropetatik hartu ditut barrukoak. Bizitzan bezala, arropan ere zuria izandako guztia grisa bihurtu zait. Lixibarekin garbitu nahiko nituzke bizitza eta arropa. Denbora daukat oraindik, ez dago dena galdua, ez

nago galdua, jatorriko zuri hori berreskuratu dezaket. Lixibarekin gogor garbitzen badut, nire jatorria berreskuratu dezaket.

Bidaiarako zerbait hartuko dut hozkailutik. Autobideetako jatetxeak garestiegiak dira eta ez dut solaserako gogoa duten kamioilarekin hitz egin nahi. Ez nago gaueko ordu txikietako gaizkiulertuetarako prest. Bide-bazter batean autoa gelditu eta orain prestatuko dudana sandwich hotza jango dut, besterik gabe. Loguraren aharrausiek ni irentsi arte gildatzen jarraituko dut ondoren. Nire lantokia ez den motel batean izena emango dut. Handik telefonoz deitu beharko nuke, baina ez dut uste inork hartuko lukeenik. Senarra lantegian egongo da dagoeneko eta nire ahizpak haurrak eskolara eramango zituen ordurako. Goizeko txanda dudana bakoitzean egiten didan faborea da.

Nire lantokia den motelekoak harritu egingo dira ez baldin banaiz garaiz helden. Deitu egingo diet haiei ere eta beste motel batean nagoela esan. Kale-ratuko naute, baina kalean egongo naiz dagoeneko. Ehunka kilometrotara, beste motel batean. Gela ezezagun baten teilatupeko kale gorrian.

Urteak pasa ditut nire lantokia den moteletik igarotako pertsonen bizitzetara erratzat pasatzen. Maitaleen izen-abizen faltsuak idatzi ditut. Giltza bat diruagatik trukatu. Gaueko txanda egokitu zaidanean saltzaile merkeen kezka ezagutu ditut pizturik utzitako argien itzaletan. Goizeko txandan, izara nahasi eta zikinak gurditxoan sartu ditut eta ondoren

garbigailura bota, ikusitako guztia ahaztu dezaten.

Beti errepedeetatik gertu bizi izan den norbait naiz. Kafetegi bateko mahaia garbitzen. Gasolindegian baten kutxaren atzean ondoren. Eta azkenean, segurtasunerako kristal lodi baten beste aldean, motel bateko geletako giltzak zirrikitu batetik banatzen eta biharamunetan gauek utzitako nahastea txukuntzen.

Gaur gauean nire lantokia ez den motelean gelako giltza emango didanak ez du jakingo, baina hori da naizena. Bera bezala, inora joan gabe beti errepidean egon den norbait.

Haurrek lo egon beharko lukete dagoeneko, baina azken begiratu eman nahi diet, badaezpada ere. Gaur ere ez diet ipuinik irakurri lo hartu baino lehen. Ez diet telebista pizten utzi. Ez dezaten ametsik edo amesgaiztorik izan. Ez dezaten fantasiarik bildu. Lasai egin dezaten lo, zirrararik gabe. Beren onerako ez da, etorkizunean eskertuko didate. Ez dute ezer esperoko. Ez dute anbizioren edukiko. Ahal dutena egingo dute egokitu zaien bizitzarekin. Ez dute errealitatea onartzeko arazorik edukiko. Ez dute arazorik sortuko. Ez dira beti bide-bazterrean egongo, zerbaiten zain.

Nahikoa izan beharko luke. Nahikoa izango da. Ondo egongo da horrela.

«Nora zoaz?», hori galdetzen diot neure buruari gauero. Eta gauero egiten dudana maleta desegiten dut. Ohera noa. Ez noa beste inora. ■

Irakurketa Erraza: ezinbesteko tresna euskararen normalizaziorako

NAIARA IBAR

GAUMIN ARGITALETXEO EDITOREA

Azken hilabeteotan han-hemenka topatzen ditugu *Irakurketa Errazaren* inguruko berriak. Zer da, ordea, zehatz-mehatz, Irakurketa Erraza (IE)? Hitz bitan: irakurtzeko edota ulertzeko arazoak dituzten pertsonen zuzendutako testuak, ikus-entzunezkoak eta multimedia material egokituak.

Gizartearen hainbat sektoretako hiritarrak dira irakurketa-ulermen arazoak dituztenak: etorkinak, dislexiadunak, alfabetatu gabeak, adindunak... Gabezia horrek baztertu egiten ditu, informazioan eta ezagutzan ardazturiko gizartea baita gurea. Koska horri aurre egitea da IEren asmoa. 1997an IFLAk (Liburute-gi Elkarte eta Erakundeen Nazioarteko Federazioak) argitaratutako nazioarteko ildo batzuek zehazten dituzte IEko testuek eta bestelako materialek bete beharreko oinarriko arauak.

Irakurketa arazo horiek bi talde nagusitan bana daitezke. Batetik, behin betiko irakurketa-arazoak ditugu: gutxitu psikiko edo sentesorialak, arazo neuropsikologikoak dituztenak, adindunak eta pertsona senilak... Bestetik, aldi baterako irakurketa-arazoak daude: etorkinak eta hizkuntza ikasleak, pertsona analfabetoak edo hezkuntzan desabantaila dutenak, alfabetizazio prozesuan daudenak, eskola-curriculumera egokitzeko arazoak dituzten edo eskolaratze arazoak dituzten nerabeak...

IFLaren arauen arabera prestatuturiko testuak tresna bereziki baliogarriak dira irakurtzearen plazerra lortzen edo berreskuratzen laguntzeko eta gizartetik baztertuak ez sentitzeko. Izan ere, informa-

ziorako sarbidea ukatzen diete hainbati gaur egungo egiturek.

Kataluniako Associació Lectura Fàcil-ek hamar urte daramatza IEko materialak sustatzen. Azken hamar urteotan 100 titulutik gora argitaratu dira katalanez, eta hainbat izan dira gazteleraz ere. Elkarte horren esperientziaren arabera, katalana ikasteko prozesuan diren milaka herri-tarren irakurketa-zailtasunak direla medio, IEko materialak erabiltzen dituzte usu. Eta berebiziko arrakasta izan dute, hizkuntza bat ikasteko orduan, liburu sakonen eta haur literaturaren artean askok falta zuten harmailatxo bihurtu direlako lan samurrago horiek.

Euskal esparruan

Nazioarteko zenbait ikerketaren arabera, herrialde gehienetako helduen %25ak ez du bere hezkuntza-mailagatik espero daitekeen alfabetizazio- edo irakurketa-maila. Herrialde batzuetan %40a izatera iristen da.

Euskal esparruan, azaleko kalkulua egin arren, esan genezake kopuru hori %70era ere irits litekeela. Euskal Herriko 3 milioi biztanle ingururen heren batek soilik du euskararen ezagutza, eta 40 urtetik gorako gehien-gehienek erdaraz jaso zuten hezkuntza. Horrenbestez,

izugarriro txikia da gurean euskaraz alfabetatuen kopurua. Hizkuntza ikasten dabilzanena, berriz, askozaz zabalagoa. Horiek guztiek dituzte euskaraz irakurtzeko zailtasunak (erdaraz normaltasun osoz irakurri badezakete ere).

Irakurketa Erraza euskaraz

Duela pare bat urte jaio zen Lectura Fácil Euskadi-Irakurketa Erraza entitatea, Blanca Mata buru. Ordutik hona, hainbat irakurketa klub sortu dira, batez ere Bizkaian, eta IEren inguruko sentsibiltate kanpaina abian jarri ostean, behin eta berriz eskatzen ditu jendeak euskarazko obrak.

Fernando Morillo idazleak urteak daromatza gazteentzako liburu ahal bezain irakurterraz eta hurbilak sortzeko ahaleginetan. Morillok dioenez, testu ulergarriagoen bila ari zela aurkitu zuen IEren proiektua: «Bereziki egokia iruditu zitzaidan gurerako. Ez bakarrik jatorrizko helburuengatik. Gurea multzo dexentez zabalagoa dela iruditzen zait: aurreko belaunaldietan (euskaraz) alfabetatu gabeak direnak, inguruko hizkuntza handien konpetentzia eta kaleko euskararen eta euskara literarioaren arteko tarte nabarmen handiagoa inguruko hizkuntzetakoa baino».

Horrela, Morilloren argitaletxea izan da IE euskaraz plazaratzen lehena. Udaberrian aurkeztu zituen lehen lau eleberriak Gaumin argitaletxeak, ezinbestekotzat baitute IE formatuko literatura euskal

esparruan, eta behar-beharrezko tresnatzat euskararen normalizaziorako.

Euskarazko lehen liburuak

Lehen lau liburuetan doinu desberdinak eskaini nahi ziren, oso bestelako irakurleek gogokoa aurki zezaten. Bi liburu katalanetik itzuli dira: Montse Flores Pellarès-en *Rif mendietako ura* eta Núria Martí Constans-en *Traizioa lakuan*. Beste biak zuzenean euskaraz sortu dira: Ander Izagirrearen *Txernobil txiki bat etxe bakoitzean* eta Fernando Morilloren *Santiago Bidearen misterioa*.

Lau egileek dute esperientzia luzea eta es-tua irakurleekin, eta sarritan topatu dute irakurle askoren zailtasuna testuak ulertzeko orduan. Hortik haien ardura eta, aldi berean, korapiloa konpondu nahia.

Montse Flores Pellarès irakasle eta idazleak dioenez, irakurketa ezinbesteko tresna da pertsonon osatze-bidean: «IE formatuan dauden materialek lagundu egin didate ikaslea ikasketa-prozesuaren protagonista bihurtzen eta, batez ere, hari erakusten irakurketa baliabide osoa dela mundua interpretatzen laguntzeko, ikasteko, gogoeta egiteko eta komunikatzeko, ez soilik heziketa garaian, bizitza osoan zehar baizik».

Núria Martí Constans ere irakasle eta idazlea da. Irakasle izateak asko lagundu dio IE formatuan idazten: «Ondo ezagutzen nuelako zer mailatan kokatu behar nuen, eta baita hartzaileen multzo bat ere.

Beharbada horrexegatik beragatik, berehala ohitu nintzen IFLaren nazioarteko gidalerroetara, eta ez naiz sekula estu sentitu haiek erabili behar izatean. Aitzitik, erronka ederra da norbait IEren bitartez helarazi ahal izatea literaturan sekula galdu behar ez litzatekeen emozioa».

Azkenik, Fernando Morillo idazleak dioenez, «hamaika modu dago istorio bat kontatzeko, eta hitz xume apur batzuk aski izan daitezke istorio zoragarri bat josteko. Nekez irakurtzen duten horientzako istorio egoki askoak eraiki daitezke halako hitz eta egitura umilez, literaturaren funtsa inola ere galdu gabe. Aitzitik, literatura eta hizkuntza helarazten lehen egon ezin zen txokoetara».

Lau liburuak argi etiketatuta daude IE logotipoarekin. Logotipo hori izateak bermatzen du liburu horrek osoki betetzen dituela hizkuntzari, edukiari eta diseinuari dagozkien arau eta ildoak.

Irakurketa klubak

IEko lehen irakurketa klubak AlhondigaBilbao Mediateka BBKn gauzatu ziren, baina gaztekeraz soilik. Nahiz eta euskaraz ere aritzeko gogoia eta asmoa izan, orduan ez zen euskarazko materialik. Horren ondorioz bihurtu zen AlhondigaBilbao proiektuaren erabateko laguntzaile, eta, horrela, udazken hone-tatik aurrera euskarazko klubak ere anto-latu ahal izango dira.

Blanca Matak eskarmentu handia du mota horretako klubak gidatzen, eta esperientzia zinez zirraragarria dela azpimarratzen du: «irakurleak beldurrik gabe eta naturaltasun osoz irakurtzen eta liburuak komentatzen ikusten dituzulako, gogo biziz, testua ulertu dutelako, irakurketarekin gozatzen dutelako. Eta bihotzez eskertzen dizute, sinetsita zeudelako ez zutela berriz irakurtzeko aukerarik izango, aspertu egingo zirela, edo ez zutela tutik ere ulertuko». Uste ilun horiek, zorionez, ustel: liburuaren istorioak uler eta goza ditzakete. ■

Laburdurak

URTZI BARRENETXEA
IVAPEKO ADMINISTRATZIO
HIZKERAREN ATALA

Laburdura hitz edo sintagma baten idatzizko laburtzape-na da, hura osatzen duten letrak murriztuz eratutakoa. Hitzen forma motzak erabiltzea ohikoa da hizkuntza gehienetan; areago, esan daiteke azken urteetan handiago den joera dela, batez ere gizarte joeren ondorioz. Hala, ez zaigu arrotz egiten laburdurak aurkitzea zenbait esparrutako testuetan, esaterako, administrazio-ko idazkietan.

Euskaraz, zenbait zalantza izaten ditugu laburdurak idazteko, forma desberdinekin idatzita aurkitu baitezakegu hitz bera testuinguruaren arabera. Guztiz normalizatu gabeko egoera horren ondorioz, irakurle askok arazoak izaten dituzte idazkiak behar bezala ulertzeko.

Laburdurak finkatzeko eta zabaltzeko helburuarekin, elkarlanean jardun dute, alde batetik, UZEI Terminologia eta Lexikografia zentroak eta, bestetik, Euskararen Aholku Batzordetik eratorritako Terminologia Batzordeak. Lankidetzaren emaitza EUSKALTERM Terminologia Banku Publikoan eta *Laburtza-penen hiztegia* (2010) lanean islatu da.

Argitalpen horretan oinarrituta, administrazio-ko jardunean erabiltzen diren laburduren zerrenda bat osatu dugu:

LABURDURA ARRUNTAK

abstraktu	abstr.
adibide	adib.
administratzaile	admtz.
agindu	ag.
ahaldunduta	ahta.
ahalordez	a.o.
aipamen	aip.
alderdi	ald.
aldi baterako	aldib.
aldizkari ofizial	aldz. of.
ale	a.
altuera	alt.
autonomia-erkidego	auton.-erk.
azken	azk.
azken xedapen	AX
baldin eta soilik baldin	b.s.b.
batzar	btz.
batzar arrunt	btz. arr.
batzar orokor	btz. orok.
batzarkide	btzkde.
batzorde	batz.
bazkide	bazk.
bere aginduz	b. ag.
bulego	bul.
datarik gabe	d.g.
departamentu	dptu.
egiaztagiri	egiazt.
egoera zibil	e.z.
egunik gabe	e.g.
entitate	ent.
erakunde	erak.
erdialde	ea.
erkidego	erk.
erreferentzia	erref.
Errege Dekretu	ED
esate baterako	e.b.
eskuordetzaren bidez	E.B.
eta abar	e.a.; etab.
eta hurrengoak	t. hur.
etxeko lan	e.l.
ez dagoelako	e.d.
folio	fol.
garren	gn.
gaur egun	g.e.
gizaki	gzk.
gobernu	gob.
gutxi gorabehera	g.g.b.

halaber	hal.
hau da	h.d.
herri-ogasun	HO
herri-zerbitzu	HZ
hirukoiztu	hiruk.
hitzez hitz	h.h.
hurrenez hurren	hr. hr.
hurrengo; hurrengoak	hur.
ikastetxe	ikxe.
ikus gainera	ik. g.
irudi	ird.
itzulpen	itz.
itzultzaile	itzle.
itzultzailearen ohar	itzle. oh.
izen ofizial	iz. of.
izengoiti	izg.
Izenpetua	izpta.
Izenpetzaile	izptz.
jaiotegun	j.e.
jaiotza-data	j.-d.
jatorrizko benetako izen	j.b.i.
jatorrizko deitura	j. di.
jatorrizko izen	j.i.
kargu	kgu.
kode	kd.
Kode Zibil	KZ; Kd. Zib.
komanditazko sozietate	KS
kopuru	kop.
kronologia	kronol.
laburdura	lab.
lanbide	lanb.
lege	leg.; L.
lege-dekretu	LD
lege organiko	LO
lekurik gabe	l.g.
lerrokada	ler.
luzapen	luzp.
mahaiburu	mbru.
mende	m.
nagusi	nag.
oker edo hutsik ezean	o. edo h. e.
ohar	oh.
ohiko	ohi.
oinarri juridiko	OJ
ontzat emana	O. E.
ordainketa-agindu	OA
orokor	orok.
orri	o.
orrialde	or.

posta posta-barruti posta-kode posta-kutxa probintzia	p. PB PK P. Ku. prob.
sail sinatua sinatzaile sistema sozietate anonimo sozietate kolektibo sozietate mugatu	sl. stua. sle. sist. SA SK SM
talde telefono	tld. tel.
udaletxe urte urterik gabe	udtx. u. u.g.
xedapen xedapen gehigarri xedapen indargabetzaile xedapen iragankor	xp. XG Xlg XI
zena zenbaki zenbakirik gabe zenbateko zentimo zerga-oinarri zerbitzu publiko ziurtagiri ziurtatua zor publiko, herri-zor	z. zk.; zenb. z.g. zbko. zm. ZO z.p. ziurtg. ztua. ZP; HZ

HILEN ETA EGUNEN LABURDURAK

urtarril otsail martxo apiril maiatz ekain uztail abuztu irail urri azaro abendu	urt. ots. mar. api. mai. eka. uzt. abu. ira. urr. aza. abe.
astelehen astearte asteazken ostegun ostiral larunbat igande	al. as. az. og. or. lr. ig.

TRATAMENDUZKO HITZEN ETA KARGU-IZENEN LABURDURAK

adeitasun osoz administrari agurgarri aitorle alkate andereño andre apaiz argi; argitsu aspaldiko	ad. os. admri. ag. ait. alk. andño. and. ap. arg. asp.
begirune osoz besterik gabe	beg. os. b.g.
diputatu diputatu foral diputatu nagusi doktore	diptu. diptu. for. diptu. nag. dk.
estimagarri	estim.
foru-diputatu	f.-diptu.
idazkari	idazk.
jaun jaun/andre jaun hori jaun lehendakari hori jaun ministro hori jaun presidente hori jaun txit argi jaun txit prestu jaun txit prestu hori	jn. jn./and. jn. h. jn. lehend. h. jn. min. h. jn. pres. h. jn. t. a. jn. t. ptu. jn. t. ptu. h.
kontseilari	kontsri.
Lehendakari	lehend.
ministro ministro jeneral	min. min. jen.
oraingoz besterik ez	o.b.e.
parlamentari Presidente prestu preziatu probintzial	parlri. pres. ptu. prez. prob.
sailburu sailburuorde senatari	sb. sbo. sen.
txit txit agurgarri txit argi txit bikain txit dohatsu txit garai txit prestu txit santu	t. t. ag. t. a. t. bik. t. doh. t. g. t. ptu. t. s.
zuzendari	zuz.

Laburdurak erabiltzean neurritz jokatu behar da; ahal bada, irakurleentzat forma eza-guna dela ziurtatu behar dugu. Idazkerari dagokionez, gehienak letra xehez idazten dira, letra-era arruntez eta puntuz amaituta¹.

Laburdura zehatz baten idazkera kontsultatzeko, jo EUSKALTERM Terminologia Banku Publikora: www.euskadi.net/euskalterm ■

¹ Erabilerari buruzko irizpide zehatzak: ZUBIMENDI, Joxe Ramon. *Ortotipografia*. Vitoria-Gasteiz: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia, 2004. (37. or.).

Partekatu edo ez partekatu

MAITE ORUE
KAZETARIA

Partekatzearen ekonomiak aro berri bat eta aukera berriak zabaldu ditu, baina ez da denen gustukoa. Azken aldian, sarea baliatuz partekatzeko zerbitzuak eskaintzen dituzten aplikazio eta plataformak ugaritu egin direla eta, sektore batzuek benetako arriskua ikusten dute haiengan. Kezka hor dago, eta erasandako sektoreek aurkako jarrera azaleratzen diharduten arren, geldiezina dirudi haien gorako joerak.

Komunikazio zerbitzu digitalen bidez bakoitzak izan ditzakeen baliabideak trukatzean datza partekatzearen ekonomia. Hala, etxeak, kotxeak, finantziagastuak... askotarikoak dira truka daitezkeen kontsumo gaiak, baina, denen artean, automobil bidaia partekatzeko zerbitzua da jendartean gehien zabaldu denetarikoa bat. Izan ere, krisia hasi zenetik, gastuak murrizte aldera, gero eta gehiago dira bidaiaitzeko autoa partekatzen duten bidaiairak; baita hiri barruan mugitzeko, taxia, autobusa edo tren hartu beharrean garraiobide legez funtzionatzeko baimenik ez duten autoak hartzen dituztenak ere.

Uber eta BlaBlaCar dira gisa horretako aplikaziorik ezagunenak, baina bakoitzak zerbitzu jakin bat eskaintzen du. BlaBlaCar norbanakoen artean autoa eta bidaia gastuak partekatzeko aplikazio bat den artean, Uberrek hiri barruko garraio zerbitzua eskaintzen du autoz, gidari ez profesionalak tarteko. Euskal Herriko hiriburuetan oraindik orain ez da azken horren zerbitzua zabaldu, baina Europako hainbat lekutan hautsak harrotzera iritsi da, legez kanpoko konkurrentzia-tzat jotzen baitute sektore tradizional-

tako profesionalak. Kontrara, BlaBlaCar martxan da Euskal Herrian ere, eta asko eta asko dira zerbitzua baliatzen duten erabiltzaileak.

Oporretarako ostatuak partekatzearen joera ere ari da han eta hemen hedatzen. Badira etxebizitzak trukatzeko zerbitzuak, edota diru truke nork bere etxean ostatu ematekoak. Airbnb plataformak, adibidez, bitartekari lana egiten du: %3ko komisioa kobratzen die etxea alokatzea lortzen duten jabeek, eta %6 eta %12 artekoa horietan ostatu hartzen dutenei. Gainera, Euskal Herrian ere zabaldu da Airbnb-ren erabilera, eta ez bakarrik hiriburuetan. Plataformaren webgunearen bitartez, Bakion, Getxon, Amurrión, Hondarribin, Getarian, Elizondon... har dezake erabiltzaileak ostatu.

Kontsumitzaileentzako aukera berriak zabaldu dituzten zerbitzu horiek guztiek, alabaina, hainbat ekonomia sektore tradizionalak eragin diete; tartean, hoteleak, taxiak edota garraio publikoak, eta, horrenbestez, haien aurka haserre agertu dira, eta dagokien administrazioei neurriak hartzeko eskatu diete. Presioak tarteko, zerbitzu berri horiek gero eta

EMILIO FERNANDEZ

AGITAX Gipuzkoako taxilarien elkarteko presidentea

arazo gehiago dituzte hedatzeko, lege aldaketak proposatzen ari baitira zenbait herrialdetan. Esate baterako, Uberrena zerbitzu desegokia, kalitate txarrekoa eta ez profesionala dela kritikatu dute taxilariak, eta, egindako salaketei esker, haren funtzionamendua mugatzea lortu dute zenbait lekutan, eta aritzen ez uztea beste batzuetan. Beste zenbait kasutan, aitzitik, Uberren aldeko jarrera agertu dute administrazioek nahiz auzitegiek, lege hausterik ez dagoela iritzita.

Airbnb eta Uberren aurkako protestak ulergarriak direla ondoriozta daiteke, pertsona batzuek beren ondasun batzuk beste batzuei erabiltzen uzten dietelako diru truke, eta, beraz, kasu horietan ez dagoelako benetako partekatzerik, eta bai, ordea, irabazi asmorik. Dena den, ondorengo lerroetan, sektore tradizionalako langileen eta partekatzearen ekonomia darabiltenen iritziak bildu ditugu, nork bere ondorioak atera ditzan.

Uber bezalako aplikazioak lehia desleiala dira taxilariontzako, inolako kosturik gabe modu boluntarioan eskaintzen diren gidariak baitira. Kosturik ez dutenez, zerbitzu merkeagoa eskain dezakete, baina Uberren erabiltzaileak ez du gidaria nor izango den jakingo, eta ez du jakingo gidariak dokumentazioa eguneratuta duen... Istripu bat izanez gero, esaterako, nola erantzungo duten ere ezin da jakin. Horrelako aplikazioak erabiltzea, beraz, ez dela segurua uste dugu, ez dutelako inolako bermerik ematen. Taxilarioi, berriz, exijitu egiten digute legea betetzea, baldintza batzuk bete behar ditugu. Taxi bat hartzerakoan, adibidez, bezeroak badaki ibilgailuaren azterketa tekniko egunean dagoela, lizentzia fiskala ere badaukala... Azken finean, konpromiso batzuk hartzen ditugu. Prezioei dagokienez, Eusko Jaurlaritzara bideratzen ditugu gureak, eta, ondoren, berak onartzen ditu, ikerketa ekonomiko bat egin ostean. Dena den, ditugun kostuak kontuan hartuta, oso zaila edo ezinezkoa litzateke prezioak merkatzea.

Edonola ere, aplikazio berrien lehia desleialaren aurrean, Administrazioa hasi da neurriak hartzen. European, esaterako, lan egiten jarraitu ahal izateko baldintza batzuk ezarriko omen dizkiete zerbitzu berri horiei; alegia, taxilarien modura, lizentzia fiskalak ordaindu beharko dituzte, eta baita zergak ere. Hala izatekotan, guretzako lehia berria sortuko litzateke, baina momentuz ez da hala. Hortaz, orain arteko moduan jarraituz gero, nire ustez, ez lukete etorkizunik izango, kostu guztiak ordainduta, taxilarien pareko prezioa ezarri beharko luketelako.

Uber aplikazioa ez da oraindik Euskal Herrira iritsi, baina, badaezpada ere, Euskal Herriko taxilarien federazioa Aldundiarekin eta Jaurlaritzarekin harremanetan jartzen hasi da. Halaber, Espainiako taxilarien federazioarekin batera, Espainian eta European ere, badabiltza neurriak hartzen. ●

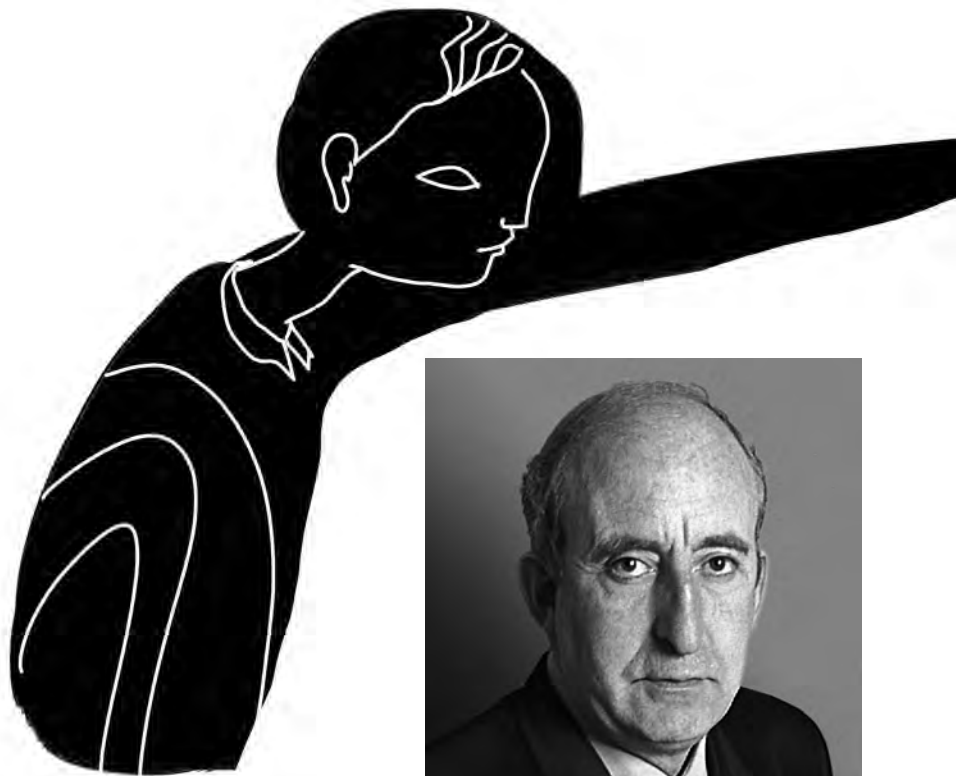

VINCENT ROSSO

BlaBlaCar-en country managera Espainiako Estatuan eta Portugalen

Gure erabiltzaileek bidaia gastuak baino ez dituzte partekatzen, eta, horrenbestez, ez ditugu ulertzen gure aurkako salaketak. Ez dugu gure burua «intruso»tzat hartzen, ez baikara garraiobide mota bat. Interneteko plataforma bat da Blablacar, leku berera bidaiautuko duten norbakoak harremanetan jartzeko sare sozial bat. Bidaiautzeko modu berri hori eta garraiobideak lasai asko elkarrekin bizi daitezke. Izan ere, gure erabiltzaileek ez daukate inolako irabazi asmorik. Gure plataforma, gainera, oso erabilerraza da. Gidariak BlaBlaCarren argitaratzen du, honako hauek zehaztuz: egingo duen ibilbidea, irteera lekua, gastuen konpentsazioa, bidaiaaren inguruko lehentasunak, jarriko duen musika, hiztuna edo hitz gutxikoa den, maskotak onartzen dituen... Bidaiaariak nahiago duen aukera bilatzen du, eta hautatutako gidariarekin partekatzen ditu gastuak.

Uber zerbitzuarekin parekatu ohi dute askok gurea, baina bien arteko ezberdintasunak asko eta agerikoak dira. Batetik, BlaBlaCarren erabiltzaileek egiten dituzten ibilbideak 200 kilometrotik gorakoak izan ohi dira; hortaz, distantziak guztiz ezberdinak dira. Bestetik, gurean bidaia bat argitaratzen duten gidariak, beste erabiltzailearen bat eurekin joan

zein ez, bidaia egin egingo dute, euren nahi bakarra dauzkaten plaza libreak eskaintzea baita, gastuak partekatzeko. Eta, azkenik, esan bezala, gure erabiltzaileek ez daukate irabazi asmorik, eta hori hala izan dadin zaintzen aritzen gara.

BlaBlaCarren arrakastan hiru faktorek izan dute eragina:

1. Testuinguru ekonomikoak aurrezteko nahia eta beharra.
2. Kontsumoaren inguruko pentsamolde aldaketa.
3. Teknologia: sare sozialek jende gehiagorengana iristeko aukera ematen dute.

Faktore horiez gain, 3.0 osagarria aipatu beharko litzateke. Izan ere, gure erabiltzaileak Internet bidez jartzen dira harremanetan, baina elkartu eta aparteko esperientzia soziala bizi dute ondoren.

Gure aurkako kritikak asko izan dira, eta isunen mamua ere izan dugu atzetik, baina esan beharrik ez dago legearen barruan ari garela. Horren erakusgarri da Europako batzordeak erabiltzaileei isunak jartzeko ideia errefusatu duela. Hori guztia kontuan hartuta, ez gaudete kritikekin arduratuta. Gure erabiltzaileek ez dute legerik hausten, eta gu haiek harremanetan jartzeko plataforma bat baino ez gara, Espainiako Estatuko nahiz Europako zergak hutsik egin gabe ordaintzen dituenak. ●

ANGEL GAGO

Euskal Herriko ostalaritza elkarteko idazkari orokor exekutiboa

Esparru instituzionalean arautu gabe dauden plataformek, Airbnb-k tarteko, eragina dute ostalaritza sektorean, eta, horrenbestez, neurriak hartzen hasi gara. Administrazioek ere hala egin beharko lukete, jarduera ekonomikotzat baitutugu salneurri bat ezarrita zerbitzu bat eskaintzea. Hala izanik, zerga fiskalak eta BEZ ordaindu beharko lituzkete haiek ere. Era berean, ostatu ematen duenak edo hartzen duenak hala egin ezean, dagokion administrazioak esku hartu beharko lukeela deritzogu.

Horrez gain, bestelako zenbait arazo ere badakartzate tankera horretako plataformek. Esaterako, auzokideen elkarteak ez du zertan bisitarien etengabeko joan-etorria jasan, beraien artean hitzarmenik ez badago, behintzat. Halaber, Internet bidez egiten diren gainontzeko erreserben antzera, plataforma horiek ere badituzte arriskuak. Baina hori ez da arazo larriena, gure ustez. Izan ere, zerbitzuarekin pozik ez balego, nora jo lezake bezeroak? Horrelakoetan, Administrazio publikoa jotzen dugu erantzuletzat, eta ez dut uste hori egokia denik. Edonola ere, araututako sektore turistikoak dituen betekizun berberak izan beharko lituzke arautu gabekoak ere.

JEROEN MERCHIER

Airbnb-ko zuzendaria Espainiako Estatuan eta Portugalen

Hori horrela, araudian hutsune bat nabari da, araututako enpresei eta diru publikoari kalte egiten dion lege hutsunea. Hamarkadetan, normaltasun osoz ikusi dugu pertsona batek oporretako etxea alokairuan jartzea, jakin gabe irabaziak aitortzen dituen edo ez. Gaur egun, batzuek ostatua eskaintzen dute prezio jakin batean, eta, bitartekari lana egiteko, komisio bat kobratzen duen plataforma bat erabiltzen dute. Hori arautu egin behar da; ekonomia irregularrarekin bukatu egin behar da. Establezimenduek erregistro bat izan behar dute, berme batzuk. Saltzen dutenagatik aitortu egin beharko dute, eta ogasunak horren jarraipena egin beharko du. Kontrara, ohiko ostalaritza da segurtasun bat bermatuko duena. Izan ere, sektorekoak araututako enpresak dira, fakturak aurkezten dituztenak, egiten dutenaren erantzule direnak eta profesionaltasunez lan egiten dutenak. ●

2008. urtean modu xume batean sortu zenetik bidea eginda, gaur egun Airbnb-k eskaintza zabala eta anitza du, egun baterako apartamentuetatik hasi eta hilabete osorako gazteluetara. Hain zuzen, 190 herrialdetako 34.000 hiritan ematen du gaur egun ostatu, eta logela, apartamentu zein etxeak alokatu nahi dituzten 15 milioi bidaiari batzen eta lotzen ditu.

Bidaiariak hainbat abantaila aurki ditzake Airbnb-n. Besteak beste, esperientzietan oinarritutako turismoa egiteko eta bizitzeko aukera ematen du, hotel askok baino erosotasun handiagoa eskaintzen du, ostatuak merkeagoak dira... Azken finean, ohiko hotelek eskaintzen ez duten esperientzia lokala da Airbnb-n ostatu hartzen dutenek bilatzen dutena. Halaber, ostatua ematen duenarentzat ere hainbat aukera ditu eskaintzan: aparteko diru sarrera bat izateko, mundu guztiko jendea ezagutzeko, hizkuntza ezberdinak erabiltzeko edo nork bere herria erakutsi ahal izateko. Espainiako Estatuan, esaterako, krisi ekonomikoaren eragina murrizten laguntzen die Airbnb-k ostatua ematen duten 10.000 lagunei. Aparteko dirua irabazte aldera, etxea alokatzen duten pertsona arruntak dira anfitrioi horiek. Hala ere, konfiantzazko pertsonak bilatzen dituzte, etxea zainduko dute-

nak. Horregatik, identitatea egiaztatzen eta ebaluatzen duten kontrol sistemak erabiltzen ditu gure plataformak.

Etxea partekatzea ez da gauza berria, baina, teknologiaren aurrerapenaren ondorioz, modu errazean egin daiteke. Zenbait ikerketaren arabera, gainera, urteek aurrera egin ahala, elkarlaneko kontsumoak hazten jarraituko du. Zentzu horretan, Airbnb handitzen joan da 2008az geroztik, inori kalterik eragin gabe handitu ere. Are gehiago, alokairu merkeagoa eskainita, jende gehiagok bidaiatzeko aukera izatea ahalbidetzen du. Ikerketa baten arabera, Airbnb-ri esker, bidaiari horiek denbora gehiago ematen dute hirian, eta ohiko turistek baino gehiago gastatzen dute. Gainera, auzo ezberdinetan hartzen dute ostatu, eta horrek turismoa sakabanatzea dakar. Ikerketa berberak dienez, Bartzelonako ekonomiari urtebetea 128 milioi euroko ekarpena egin diote bidaiari horiek.

Finean, hazten joan da Airbnb, eta joera hori mantendu egingo dela uste dugu. Izan ere, Airbnb webgune bat baino gehiago da: bidaiatzeko era aldatu duen mundu mailako komunitate dinamikoa da, esperientzia aberasgarria bizitzeko aukera ematen duena. Hori bai, zenbait kasutan legedia nahasi samarra da, eta etxea partekatze arau argiak beharrezkoak dira. ■

Modako interferentzia

AINTZANE ARRIETA

Hasteko zuritu dezadan neure burua: artikuluhonetan ez duzu Juan Gartziak duen zehetasun eta zehaztasun mailarik aurkituko: ez dut haren esperientziarik ez jakituriarik; intuizioa eta entzuten dudana erabili ditut oinarri. Beraz, alde horretatik pozik, adierazi nahi dudana modu ulergarrian esaten badut, eta pozik, artikuluan koma guztiak bere lekuan jartzen baditut.

Eta zein da nire iritziz modako interferentzia? Konpletibo eta erlatiboaren arteko menderagailu nahasketak sortzen duena: -(e)LA eta -(e)NA nahasteak. Adibidez:

*Mutiko horrek gaixotasun larria dauka ezin **dela** hemen artatu.

Mutiko horrek gaixotasun larria dauka hemen artatu ezin **dena**.

*Protagonista da nazi bat deitzen **dela** Edward.

Protagonista da nazi bat Edward deitzen **dena**.

Edo argiago jarrita:

Protagonista Edward izeneko nazi bat da.

Ezagun egiten zaizue, ezta? Ez naiz auzartzen esatera egun maizen entzuten den interferentzia sintaktikoa denik, bada jakitun franko hizkuntzalaritzan aditua eta horrelakoez arduratzen dena eta haiei utziko diegu zehaztasunak eta datuak argitzearena; hala ere, bistan da dextente hedatu dela erabilera oker hori herritarron artean: kalean zein hedabideetan.

Gainera, badirudi –eta badirudi diot– bilakatur doala: bi fase izan dituela bere bizitzan; alegia, mutatur joan dela.

Lehen fasean, menderagailu nahasketa gertatzen zen, baina aditz laguntzailea bere lekuan lagatzen zen. Hona hemen adibide batzuk (iturria: HABE, «Kerman aholkulari» izeneko bideoa):

*Badaukat lagun bat bidaia merke-merke **aukeratu zuela** eta gero komeriak.

*Ezagutzen dut mutil bat diru gutxirekin atzerrira **joan zela**, eta gero gorriak ikusi zituen.

*Badaukagu bulegoan lankide bat “Easy-Ryanekin” hegaldi bat **erosi zuela** eta buffff...

Ikus dezakezuenez, atzean eutsi zaio menderagailuari, erlatiboaren berezko tokian. Eta bai, badakit norbaitek esango duela hor erlatiboa ez dela premiazkoa, esaldi sinple bat erabiltzea dela ohikoa, eta horrela akabo arazoa, baina hori jende iniziatuak ikusten du bakarrik, nire inguruan dagoenak ez, eta berriro diot: irratira iritzia ematera joaten diren askok ere ez.

Bigarren fasean, berriz, egin dena da erlatibozko menderagailua daraman aditza bere ohiko tokitik erausi eta gaztelaniazkoa agertzen den lekuan jarri, alegia, honela:

*Gaude fase batean gaitza **dela** partidak irabaztea (futboleko entrenatzaile batek)

*2. kapituluaren agertzen da neska **dela** trabaestia.

*Elkarte bat da **dagoela** zabaldua mundu osoan.

*Egin dute aurkikuntza bat **daukala** garrantzia handia.

*Ireki dute pub berri bat **dagoela** herri erdian.

*Badaude gauza batzuk... hori **direla** nahiak eta ametsak.

Bistan da, ezta? Gaztelaniazko “que es”, “que está”, “que tiene”, “que son” esaldien ordezkoko garbi-garbiak sortu ditugu... Lastima okerreko menderagailua ezarri izana.

Nola esango lituzke ideia horiek euskaldun natural batek?

Erlatiboa erabilia: -(e)N, esaldi sinple bat erabilia edota juntagailua erabilia:

Gaude fase batean gaitza dena partidak irabaztea (futboleko entrenatzaile batek)

Fase honetan gaitza da partidak irabaztea.

2. kapituluaren agertzen den neska trabestia da.

2. kapituluko neska trabestia da.

Elkarte hori mundu osoan dago zabaldua.

Elkarte bat da, eta mundu osoan dago zabaldua.

Egin duten aurkikuntzak garrantzia handia du.

Aurkikuntza horrek garrantzia handia du.

Ireki duten pub berria herri erdian dago.

Pub berri bat ireki dute, eta herri erdian gainera.

Gauza batzuk hori dira soilik: nahiak eta ametsak.

Badaude gauza batzuk hori direnak: nahiak eta ametsak.

Eta hirugarren fasea, zer? Bada ala ezta? Bada, nik esango nuke (eta berriz errepikatzen dut esango nuke, nire ustea baino ez delako) hurrengo mutazioaren sintomak antzematen hasi garela eta komunztadurarekin zerikusia izango duela; alegia, honelakoak entzuten hasi naiz 15 urteko jendearen artean: zabalduko den edo ez, beste kontu bat da:

*Badaude pertsona batzuk ezin dutela abdominalak egin, ze...

*Bai, baina hori da ikasle bat daukala lanak entregatu barik.

Badaude pertsona batzuk abdominalak egin ezin dituztenak, ze...

Pertsona batzuek ezin dute abdominalak egin, ze...

Bai, baina hori da ikasle bat lanak entregatu barik dauzkana.

Bai, baina ikasle horrek ez ditu lanak entregatu.

Eta nola konpondu interferentzia hau? Gure nagusiek ezelako erreparorik gabe zuzentzen ziguten txarto esaten genuena, nik neuk gutxi ikusi ditut gure amamak zuen ziurtasunaz gazte edo umeak zuzentzen. Eta horrek badu hizkuntzarekiko ditugun aurreiritziekin eta konplexuekin zerikusi: alfabetatuak izateak ez du inola ere esan nahi aurrekoek baino hobeto hitz egiten dutenik, dugunik: galduz eta haize berrietara egokituz goaz, baina aurrekoek oro har guk baino hobe-

to hitz egiten zuten: kontua da eurek ez dutela uste hori. Beraz, aurrekoek ez bagaituzte dagoeneko zuzentzen, nork? Eskolak? Hori ere eskolaren esku utzi behar dugu?

Aukera bat da, baina hori gauzatu dadin, hor, Lakuan, sortu berri den makrosail horri ondokoa eskatuko nioke: institutuetan euskaraz ondo jarduteko estiloaren inguruko oinarritzko ikastaro bat zabaltea irakasleei. Azken batean, gogoan izatea komeni da irakasleok oro har euskara gai moduan batxilergoko bigarren urtean utzi genuela, baina hala ere, ikasleen aurrean jartzen gara egunero euskaraz hitz egiten: ematen duguna jasotzen dute.

Ez nuke amaitu nahi kontu hau aipatu gabe: jabetzea da konpontzen hasteko lehen urratsa. Beharbada, irakurle estimatuok, jabetuak zineten dagoeneko interferentzia horretaz, eta nire hitz guztiak alferrekoak izan dira, baina hala ere, seguru nago badagoela baten bat ez «zeukala» hain argi. Horri dedikatzen diot. ■

Norena da 'selfie' hori?

JORGE CAMPANILLAS CIAURRIZ

ABOKATUA

IURISMATICA ABOGADOS

Inork ez du zalantzan jartzen irudiaren gizartea dela gurea; izan ere, bizi dugun iraultza teknologikoak gailu ugari eman dizkigu, gure bizipenak erraz eta eroso irudikatu eta automatikoki milioika lagunei zabaltzeko. Automatikoki eta pentsatu gabe, smartphone-a atera, aplikazio bat ireki, eta argazki edo bideo bat egiten dugu, aldaketa edo edizio finimñoren bat egin, eta argitaratu eta zabaltzea onartzen dugu; gure jarraitzaileen iruzkinen zain geratzen gara orduan, edo hainbeste irrikatzen dugun «atsegin dut» mezua ikusteko zain. Ekintza automatiko horiek gogoeta eragin behar digute gure buruari argazki bat ateratzek dakartzan ondorioei buruz: norenak dira argazkiak? Gureak dira? Interneten zerbitzuak kudeatzen dituzten enpresei emango dizkiegu? Argitara dezaket egoera bitxi batean ezezagun bati egin berri diodan argazki hori?

Uda honetan bertan, egunkarietako lehen orrietan irakurgai izan dugu AEBetan David Slater argazkilariaren eta Wikimediaren artean (Wikipedia kudeatzen duen elkarte) sortutako eztabaida: norenak diren argazkilariak kamera kendu eta tximino batek egindako autoerreturatu (edo *selfie*) baten egile-eskubideak. Wikipediaren iritziz, argazki horiek jabetza publikokoak ziren, tximino batek egin baitzituen, eta inolako

eragozpenik gabe erabil zitezkeen; argazkilariak, berriz, argazkiak bereak direla defendatzen zuen, eta, hortaz, argazkien egile-eskubideak dagozkiola. Polemika argitzeko, 1.200 orriko txosten bat egin du Jabetza Intelektualaren AEBetako Bulegoak, eta ondorioztatu du animalia bati ez zaizkiola babestu behar jabetza intelektualaren eskubideak, pertsonen egindako obrak bakarrik babesten direla. Ikusten dugunez, tximino baten *selfie*ak ere eragin ditzake eztabaidak eta sesioak egile-eskubideak direla-eta; are gehiago argazki horrek negozio-aukerak zabaltzen baditu.

Hori dela-eta, argi izan behar dugu zer egiten dugun gure argazkiak argitaratu eta zabaltzen ditugunean. Gakoa eta gure erantzuna aplikazioen letra txikian idatzita dago. Irakur eta ikus dezagun letra txikian idatzitako hori, jakiteko zer lagatzen dugun, norenak izango diren argazki horiek ustiatzeko eskubideak eta zer erreklamatu dezakegun, kasua hori bada. Erabiltzen ditugun aplikazio edo sare sozial ugaritan, eskubideak lagatzen ditugu, aplikazio eta sareok argazkiak ahalik eta eskubide gehienez eta mugarik txikienez erabiltzeko aukera izan dezaten, baina lasai uzten gaituzte, gu geu ere eskubide horien jabe garela esanez. Gero, zure argazkiren batekin salerosketan badabiltza, ordea, ez haserretu, onartu egin baituzu; letra txikian idatzitakoa ez

irakurtzeagatik isilean onartzen ditugun joko-arauak dira. Baina kontuz! Ez pentsa erabiltzaile zarelako erabiltzaile batek argitaratu eta sare sozialei laga dizkien argazki horietako edozein har dezakezunik; gauzak ez dira horrela; erabiltzailearenak edo sare sozialarenak dira eskubideak, eta horietako edozeini eskatu beharko diozu baimena argazki horiek beste zer-baitetarako erabiltzeko. Ez ahaztu: ez da gauza bera gure argazkiak irudi-banku bat erabiltzea, edo sare sozial batean jartzea, edo zabaltzea, mezularitza-sistema baten bidez, esaterako.

Argazki guztiek dituzte egilea eta eskubideen titularrak, eta haiek erabakitzen dute beren argazkiekin zer egitea nahi duten. Begira ditzagun argazkien lizentziak, eta ibil gaitzen kontuz; izan ere, adibidez, ezer esaten ez bada, gure araudiaren arabera, argazki horren eskubide guztiak erreserbatu daude.

Jabetza intelektualaren kudeaketa zaila bada berez, are zailagoa da oraindik argazkian pertsonak ageri badira. Kasu horretan, honako galdera hau etorri behar zaigu gogora: badugu beraien baimenik argazkia argitaratzeko? Argazkia egin, egin liteke; arazoa argazkia argitaratzea eta hedatzea da. Horregatik, baimena da besteen irudiak zabaltzea ahal izateko atea irekitzen digun giltza. Zer esango luke tximinoak bere *selfie*a argitaratzeari buruz? Emango luke baimenik?

Makina perfektu eta zoragarriak ditugu poltsikoetan, baina era guztietako giza eskubideak urratzen dituzte, eta erantzukizun handia dakarte. Ezagut ditzagun tresnak, Interneteko zerbitzuak eta zerbitzuen letra txikia, eta egin dezagun gogoeta segundo batzuez: zer-nolako ondorio juridikoak izan ditzake ezezagun bati egin berri diogun argazki deigarri hori gure Instagrameko kontuan argitaratzek eta, horrela, halaber, parte hartzen dugun sare sozial guztietan zabaltzeko? Internetera igotzen dena Interneten geratzen da. ■

Euskarazko lehen soinu grabatuak

INAXIO LOPEZ DE ARANA
IZOKO TERMINOLOGIA

Oraindik hamaika gai ikerkizun daude fonografoak euskal kulturaren egin duen bidearen eta izan duen pisuaren arloan. Hurrengo lerroetan, fonografoaren sorreratik Lehenengo Mundu Gerrara bitarteko aldian Euskal Herrian nahiz Euskal Herritik kanpo egindako euskarazko grabazioez jardungo dut; alegia, 1877tik 1917ra bitartekoez.

La ilustración española y americana aldizkaria, 305. or., XXII. urtea, XVIII. zk., Madril, 1878ko maiatzaren 15a.

Edison

1877an, Thomas A. Edisonek fonografo zilindrikoa asmatu zuen, eta Parisko 1889ko Erakusketa Unibertsalaz baliatu zen fonografoa gizartearen aurrean aurkezteko. 1890ean, lehenengo zilindro komertzialak jarri zituzten salgai.

Hugens

Ondorengo urteetan, makina hedatzen hasi zen, erakusketa, feria eta entzunaldi bidez. Laster, Bilbora eta Donostiara iritsi zen, 1893ko abuztuan, hain zuzen ere. Enrique A. Hugensek Chicagotik ekarritako fonografo bat instalatu

zuten Donostiako Miramar kaleko areto handi batean. Abuztuaren 9an, Donostiako La Unión Vascongada egunkarian gertaera haren berri argitaratu zen.

Fonografo harekin zenbait euskal kanta grabatu omen ziren. 1893ko grabazio haiek izan ziren Euskal Herrian egindako lehenengo grabazio soinudunak; ez daki-gu, ordea, haietakoren bat euskarazkoa izan ote zen, haien aztarnarik batere ez baita geratu.

Pertierra eta Colis

Urte bat geroago, 1894ko udan, Francisco Pertierraren eta Lorenzo Colisen fonografoak aurkeztu ziren Bilbon, Berastegi kaleko Mateu galerian eta Bailen kalean, hurrenez hurren. Ez dakigu zer grabatu zuten, grabazio haien arrastorik ez dago eta.

Viuda de Ablanedo e hijo eta Enrique García

1897-98 urteetan, Viuda de Ablanedo e hijo eta Centro Fonográfico Universal Enrique García etxeek grabazioak ekoitzi zituzten, eta grabazio horietako batzuk euskarazkoak dira. Ybarra familiak, zilindroak banan-banan erosiz, argizarizko zilindroen bilduma bat osatu zuen. 1996an, Eresbilen Ybarra familiaren zilindro-bilduma jaso zuen. Bizkaiko Foru Aldundiak du funts horren jabetza. Grabazio haien digitalizazio-lana 2014ko udan egiten ibili dira, Eresbilen, baina zilindroak oso egoera txarrean jaso zituztenez, oraindik ez dakite zehazki zer errekuperatu ahal izango duten.

Viuda de Ablanedo e hijo denda (Hurtado de Amezaga 38, Bilbo) hizpidera ekarrita, 1898ko abuztuaren 1ean *El Noticiero Bilbaíno* egunkariak jakinarazi zuen denda hartan «zilindro inprimatuen bilduma oparoa eta askotarikoa» saltzen zela. Dirudienez, Bilboko denda hura izan zen soinu-ekoizpenaren arloko garai hartako euskal negozio handienetako bat. Han, fonografoak, gramo-

fonoak, zilindroak eta osagarriak saldu eta erosten ziren. Gainera, argizarizko zilindro kopuru garrantzitsua ekoitzi zen bertan; Eresbilen, Viuda de Ablanedo e Hijo dendan egindako 144 erregistro daude gordeta: opera-zatienak, zarzuela-zatienak eta herri-musikaren grabazioak (*Agur nere bihotzeko*, *Beti maite*, *Bogaboga* eta *Hiru damatxo*).

Aipagarria da, orobat, Centro Fonográfico Universal-Almacén de pianos Enrique García denda (Kale Nagusia, Bilbo). Eresbilen, etxe horretan ekoiztutako eta Arriaga abizeneko jaun batek interpretatutako 6 erregistro daude gordeta, besteak beste, *Euskalduna*, *Ume eder bat* edo *Goizeko izarra* abestienak.

Azoulay

1900eko Parisko Erakusketa Unibertsalean, Léon Azoulayk euskarazko zenbait grabazio egin zituen, Musée Phonographique museoko funtsak aberasteko asmotan. Kantu hauek grabatu zituen: *Donostiako hiru damatxo*, *Herrietan batzuben*, *Maitia*, *nun zira*, *Prima Eijerra* eta *Pello Joxepe*. Bibliako pasarte hauek ere grabatu zituen: Ebanjelioa, San Juan 20. kapitulua (I); Ebanjelioa, San Juan 20. kapitulua (II); Ebanjelioa. San Lucas. Seme Iriolearen alegia. Eusko Ikaskuntzak grabazio haiek CD ROM batean kaleratu zituen, 2000. urtean, grabazioen mendeurrenean.

Erviti

XX. mendearen hasiera hartan, Casa Erviti etxeak (San Martin kalea 28, Donostia) argizarizko zilindroak ekoizten zituela uste da. Izan ere, diskoetxe haren izena daraman kaxaren bat edo beste azaldu da, nahiz eta barruan erregistrorik ez izan.

Azterriko ingeniari bat

1905. urtean, Donostian, Gramophon Company-ko ingeniari bat (seguru asko, Charles Scheuplein) ibili zen horrelako

grabazioak egiten. Iritsi zaizkigun datuen arabera, 30 fonograma egin zituzten. Interpretatzaileak izan ziren Zumarragako txistulari ospetsu Martin Elola, Donostiako Udal Banda eta bi bakarlari (Federico Carasa eta Ignacio Erkizia, Donostiako Orfeoiko kideak). Grabazio haiek izan ziren diskoetan argitaratutako lehenengo grabazio komertzialak. Eresbilen dute 1905. urteko grabazio haietatik galdu ez den disko bakarra, Martin Elolaren fandango bat, alegia. Inork ez daki non diren beste diskoak, egin egin zirela ziurtzat jotzen den arren.

Trebtsch

1913ko udan, Rudolf Trebitsch ikertzaile austriarrak, Euskal Herrira etorrita, euskal hizkuntzaren eta musikaren zenbait grabazio egin zituen. Batez ere ipuinak, kontakizunak, pasadizoak eta kantuak agertzen dira grabazioetan. Aipagarria da, besteak beste, Resurreccion Maria Azkuek ahotsa jarri zuela grabazio batean, eta grabazioetako bat *Gernikako arbola* kantua-ren lehenengo testigantza soinuduna dela. Trebitschen grabazioak bi bildumatan banaturik daude: euskal hizkuntzaren grabazioak Vienako Phonogrammarchiv institutuan daude (CD batean eman zituzten argitara, 2003an); eta grabazio musikalak, ordea, Berlingo Ethnologisches Museum delakoan, gatiu.

Urtel

1916-17 urteetan, Hermann Urtel erromanista alemanak, seguru asko itzultzaile-lanak egiten ari zelarik, grabazioak egin zituzten Lapurdiko, Nafarroa Behereko eta Zuberoako gerra-presoei. Ipar Euskal Herriko hiru euskalkien laginak bildu zituen. Ipuinak, pasadizoak, erlijio-testuak eta kantuak dira gehienbat. Dirudienez, 2014ko uztailaren digitalizazio hasi dira grabazio horiek, Berlinen; lan hori bukatu artean (2014ko bukaera-2015eko hasiera) ez dago jakiterik grabazio horiei buruzko zehaztasun gehiagorik.

Hermann Urtel.
ITURRIA: <http://sosa2.uni-graz.at/sosa/nachlass/images/schuchardt-galerie/urtel.jpg> (2013.12.31).

Esker ona

Honela bukatzen da fonografoaren doinuan 1877tik 1917ra bitartean egin dudan ibilaldi laburra. Izango da, ziur, hortik, datu gehiagorik. Baina hauxe da gaia argitzeko egin dugun ekarpen xumea. «Dugun» esan dut, artikulua hau neuk sinatu arren, idazteko erabili dudan informazio gehien-gehiena Eresbileko teknikari Jaione Landabereari eta Eresbili berari zor diedalako. Bihoakie hemendik nire esker onik bihozkorrena. ■

SOINU GRABATUEN POLITIKAK

Inondik ere euskarazko grabazioen funtsa gaur egun duguna baino aberatsagoa izango litzateke, soinu grabatuen politikak irekiagoak izango balira. Politika horiekin tupust egin dut nik behin baino gehiagotan. Esaterako, Berlinen Trebitschen grabazio musikalak aurkitu nituenean, debekatu zidaten haiei zabalkundea ematea; han daude oraindik. Trukean sosak nahi zituzten. Vienakoek ere oztopoak jarri dituzte Trebitschen gainerako grabazioak sarean jartzeko. Bitxia da: euskal hiztun batzuek Euskal Herrian nahiz atzerrian egindako grabazio batzuen kontura etekin ekonomikoa lortu nahi dute, nola eta grabazio haiek euskaldunoi salduz. Euskarria beraiena delako jartzen dituzte trabak, ez edukien jabetza intelektualarengatik. Horrexek ematen die boterea, euskarriak.

2014ko maiatzaren 15etik ekainaren 21era bitartean, Xabier Erkizia hots-adituak soinu-instalazio bat jarri zuen entzungai Koldo Mitxelena kulturunean, “Biblioteka eta Jakintza” erakusketaren barruan. Soinu-instalazioaren izena: *The politics of recorded sound–Soinu grabatuen politikak*. Ekimen horren bidez, besteak beste, soinu grabatuak denon eskura jartzea eragozten duten politika horiek salatu nahi izan zituen.

EUSKARAZKO GRABAZIOAK (1877-1917)

GRABAZIOEN EGILEA	URTEA	NON EGIN ZIREN	EDUKIA	NON DIREN ZILINDROAK
Hugens	1893	Bilbo, Donostia	Kantuak	Arrastorik ez
Pertierra eta Colis	1894	Bilbo	Daturik ez	Arrastorik ez
Viuda de Ablanedo e hijo	1897-98	Bilbo	Kantuak eta musika-lanak	Eresbil
Centro F. U. Enrique García	1897-98	Bilbo	Arriaga abizeneko kantari batek interpretatutako sei erregistro	Eresbil
Léon Azoulay	1900	Paris	Bibliako pasarteak eta cantuak	Eusko Ikaskuntzaren CD ROMA
Casa Erviti	XX. mendearen hasiera (zehaztu gabe)	Donostia	Daturik ez	Arrastorik ez
Gramophon Companyko ingeniari bat	1905	Donostia	Kantuak eta dantzak	Disko bakar bat geratu da, Martin Elolaren fandango bat, Eresbilen dagoena; beste disko guztiak galdu dira.
Rudolf Trebitsch	1913	Euskal Herri osoa	Kantuak, ipuinak, pasadizoak...	Vienakoak Phonogram-marchiv institutuan daude; CD batean bilduta plazaratu ziren. Berlingoak, ordea, Ethnologisches Museumen daude.
Hermann Urtel	1916-17	Alemania (zehaztu gabe)	Kantuak, ipuinak, pasadizoak...	Berlin

Goitik behera

1

2

3

4

5

6

7

8

9

1. Bizkaiko udalerria, Durangoaldean.
2. Zuhaixka mota.
3. Marra jarrai.
4. Lili.
5. Nahastura trinko.
6. Zoroa.
7. Ez hotza, ez epela.
8. Leku heze eta itzaltsua.
9. Zaldiaren emea.

		I	A	J	Z
	A	B	A	R	K
			A	R	E
	F	B	I	R	A
J	A	G	O	B	A
	M	A	K	I	N
S	A	L	A	D	O
	T	E	R	E	
S	U		T	A	L
	A	T	A	K	A

7. Beroa 8. Berroa 9. Behorra

Euskal enpresaren tributazioa

Tributación de la empresa vasca

Zuzendariak/Directores:

ISAAC MERINO JARA
JUAN IGNACIO UGARTEMENDIA ECEIZABARRENA
UPV/EHU

Lekua/Lugar:

Carlos Santamaría Zentroa
Donostia-San Sebastián. UPV/EHU

Urriak
Asteartea

28

Octubre
Martes

- 9:00 **Aurkezpena/Inauguración.**
JUANA GOIZUETA VÉRTIZ.
Zuzenbide Fakultateko Dekanoa /
Decana de la Facultad de Derecho. UPV/EHU
- 9:15 **El Impuesto sobre la Riqueza y las Grandes Fortunas en Gipuzkoa. Especial incidencia de la bonificación por elementos afectos a actividades económicas y por acciones y participaciones en determinadas entidades**
JOSÉ LUIS HERNÁNDEZ GOIKOETXEA.
Gipuzkoako Foru Aldundia /
Diputación Foral de Gipuzkoa
- 10:00 **Sociedades patrimoniales**
IÑAKI ALONSO ARCE.
Bizkaiko Foru Aldundia /
Diputación Foral de Bizkaia
- 10:45 Atsedena/Pausa
- 11:00 **De las sociedades de promoción de empresas a la promoción de las empresas**
FRANCISCO MARTÍN SESMA.
Gipuzkoako Foru Aldundia /
Diputación Foral de Gipuzkoa
- 11:45 **Valoración de operaciones a valor de mercado**
PABLO URRECHA BENGURIA.
AEAT
- 12:30 **EHU/UPVko lerketa Taldeko kideen lan dokumentuen aurkezpena / Exposición de documentos de trabajo por miembros UPV/ EHU del Grupo de Investigación:**
MARCO ANTONIO RODRIGO, SOFÍA ARANA LANDIN, JOSÉ LUIS BURLADA ECHEVESTE.
- 13:30 **Komunikazioak**

Urriak
Asteazkena

29

Octubre
Miércoles

- 9:00 **El domicilio fiscal de las empresas como determinante del régimen tributario aplicable: Análisis comparativo del régimen foral del País Vasco respecto al régimen común**
JOSÉ LUIS PEÑA ALONSO.
Universidad de Burgos
- 9:45 **Tratamiento fiscal de la liquidación de la empresa**
GEMMA PATÓN GARCÍA.
Universidad de Castilla-La Mancha
- 10:30 Atsedena/Pausa
- 10:45 **Aspectos fiscales en la internacionalización de la empresa vasca: régimen de expatriados, precios de transferencia y operaciones financieras**
HUGO LÓPEZ LÓPEZ.
Universidad Pública de Navarra
- 11:30 **El régimen fiscal de la inversión vasca en el extranjero**
FERNANDO SERRANO ANTÓN.
Universidad Complutense de Madrid
- 12:15 **EHU/UPVko lerketa Taldeko kideen lan dokumentuen aurkezpena / Exposición de documentos de trabajo por miembros UPV/ EHU del Grupo de Investigación:**
AITOR ORENA, IRUNE SUBERBIOLA ARBIZU, SUSANA SERRANO GAZTELUURRUTIA.
- 13:15 **Amaiera/Clausura.**
MAITE ZELAIA GARAGARZA.
Ikasleen, Enpleguaren eta Gizarte Erantzukizunaren arloko Errektoreordea / Vicerrectora de Estudiantes, Empleo y Responsabilidad Social UPV/EHU

Unidad de Formación e Investigación (UPV/EHU) UFI 11/05

Proyecto del Gobierno Vasco: "Tributación de las actividades económicas en el País Vasco: la incidencia del Derecho Comunitario", IT604-13

Proyecto MINECO: "La coordinación fiscal desde la perspectiva del ordenamiento foral del País Vasco", DER2012-39342-Co3-02

XI. Berdintasunerako gunea Foro para la Igualdad 2014

Eman pausoa.

Da el paso.

Urriaren 1etik azaroaren 30era arte
100 entitate ezberdin berdintasunerantz aurrera eginez

1 de octubre al 30 de noviembre
Un centenar de entidades dando pasos hacia la igualdad

www.emakunde.euskadi.net

ADMINISTRAZIOA
EUSKARAZ

zure etxean doan jaso nahi baduzu,
idatzi helbide honetara:

IVAP

Donostia-San Sebastián 1
01010 Vitoria-Gasteiz
administrazioaeuskaraz@ivap.es

Abizenak

Izena

NAN/IFZ/ENA

Helbidea

Posta-kodea

Herria

Probintzia

Mugikorra

e-posta

Interesdunak ematen dituen datuak prozeduran edo ekintzan aurreikusten diren helburuetarako baino ez dira erabiliko, hau da, *Administrazioa Euskaraz* aldizkaria bidaltzeko eta horren harpidetzak kudeatzeko. Datu horiek, inolaz ere, ez zaizkie emango beste batzuei, interesdunak horretarako baimenik eman ez badu. 15/1999 Lege Organikoak ezartzen duena betez, datuak eman dituenak eskubidea du datuak noiznahi ikusteko, zuzentzeko, ezabatzeko eta haien aurka egiteko. Horretarako, eskutitz bat bidali beharko zaio IVAPeko zuzendariari honako helbide honetara: Donostia-San Sebastián kalea 1, 01010 Vitoria-Gasteiz.